

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eva Brožová

Nutná obrana jako okolnost vylučující protiprávnost

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nutná obrana jako okolnost vylučující protiprávnost vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci, dne 26. 3. 2015

Eva Brožová

Chtěla bych poděkovat JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, odbornou pomoc, její cenné rady a trpělivost.

Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Arnemu Nekulovi za odbornou pomoc a celé mé rodině za její pomoc a podporu po celou dobu studia v Olomouci.

Seznam použitých zkratek

TZ, trestní zákon- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

LZPS, Listina- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti Ústavního pořádku České republiky.

Občanský zákoník- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

ČR- Česká republika

TČ- Trestný čin

Konference- Konference na téma „Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe“ pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem dne 9. 9. 2014.

Obsah

Úvod	7
1. Základní vymezení pojmů	10
1.1. Pojem okolnost vylučující protiprávnost	10
1.2. Ústavní zakotvení okolností vylučujících protiprávnost	12
1.3. Nutná obrana mezi ostatními zákonem vymezenými okolnostmi vylučujícími protiprávnost	13
1.4. Vývoj institutu nutné obrany	16
1.5. Jak se díváme dnes na nutnou obranu?	17
2. Znaky nutné obrany a jejich rozbor	19
2.1. Obecné rozdělení institutu nutné obrany na základní části	19
2.2. Útok	19
2.2.1. Protiprávnost a zájem chráněný trestním zákonem	19
2.2.2. Jednání útočníka	21
2.2.3. Zavinění	21
2.2.4. Časové hledisko útoku	22
2.2.5. Vyprovokovaný útok	24
2.3. Osoba útočníka	25
2.3.1. Útok zvířete	25
2.3.2. Útok ze strany úřední osoby	26
2.3.3. Útok osoby trestně neodpovědné	27
2.3.4. Útok více osob	28
2.4. Odražení útoku	29
2.4.1. Vývoj mezi přípustného obranného jednání	29
2.4.2. Současné pojetí přípustného obranného jednání	30
2.4.3. Exces z nutné obrany	32
2.4.4. Putativní obrana	35
2.5. Osoba obránce	35
3. Rozbor konkrétního případu	37
3.1. Skutkový stav v přípravném řízení až do nařízení hlavního líčení	37
3.2. Řízení před soudem prvního stupně	38
3.3. Rozhodnutí soudu prvního stupně	39
3.4. Odvolání	40
3.5. Řízení před odvolacím soudem	41
3.6. Zhodnocení	41
4. Aktuální otázky nutné obrany	43

4.1. Otázka použití automatických obranných zařízení	43
4.2. Návrhy de lege ferenda.....	44
Závěr.....	47
Seznam použitých zdrojů.....	50
Abstrakt	55
Abstract	56
Seznam klíčových slov.....	57

Úvod

Česká republika je právní stát založený na demokratických principech, jež má za cíl, krom jiného, ochranu jednotlivců i společnosti jako celku před protiprávním jednáním třetích osob. Tento cíl naplňuje především tvorbou a následným dohledem nad dodržováním stanovených norem právního řádu orgány k tomu pověřenými. v případech, ve kterých není možné včasné a účinné zakročení těchto orgánů, přiznává stát také samotným jednotlivcům za určitých situací možnost zasáhnout. Takové zásahy sice mohou být v rozporu s právním řádem ČR, ale jejich protiprávnost může být následně vyloučena použitím institutů, které se označují jako okolnosti vylučující protiprávnost.

Okolnosti vylučující protiprávnost jsou dle mého názoru velmi zajímavými a komplikovanými právními instituty. Objevují se jak v právu trestním, tak správním či občanském. Nutné podotknout, že tato diplomová práce se zabývá pouze jejich uplatněním v trestněprávní rovině. Podstata spočívá v tom, že pokud někdo spáchá za určitých okolností čin, za který by byl v běžné situaci trestně odpovědný, vyloučí se u jeho jednání protiprávnost a v tu chvíli nelze dovést ani již zmíněnou trestní odpovědnost a následné sankcionování. Dalo by se říci, že se jedná o specifické okolnosti, stanovující určité výjimky z běžného postupu a zohledňující především, že i protiprávní jednání může být za určitých situací dovolené, neboť u něj abscentuje společenská škodlivost. Okolností vylučujících protiprávnost je celá řada, dají se rozdělit do dvou kategorií. První z nich jsou ty zákonem vymezené a druhými jsou pouze ty, které dovozuje právní teorie, tedy je trestní zákon nijak nespecifikuje.

V rámci tohoto neuzavřeného výčtu okolností vylučujících protiprávnost jsem si vybrala v § 29 trestního zákoníku vymezenou nutnou obranu jako stěžejní institut pro svou práci. Zákoně vymezení nutné obrany je velmi obecné, bez jakýchkoliv známek kazuistiky. Z toho jasně vyplývá, že jsou pro právní praxi velmi důležitá předchozí soudní rozhodnutí, komentáře a jiné odborné publikace zpřesňující výklad daného institutu. Dalo by se říci, že právě toto je jeden z důvodů, proč jsem zvolila dané téma jako obsah mé diplomové práce. Mým cílem je na základě prostudování rozličných zdrojů vytvořit ucelený a srozumitelný text výkladu nutné obrany zohledňující jak dílčí témata, na nichž se již odborná veřejnost shodla, tak ty, u nichž ke shodě nedošlo, a pokusit se shrnout argumenty, proč se tak děje.

Nutno také podotknout, že nutná obrana je institut poměrně aktuální. Vzhledem ke stále narůstající kriminalitě se s ní může setkat kdokoli z nás. Aby se naše jednání posuzovalo jako jednání v nutné obraně, je třeba splnění zákonem stanovených podmínek. Zahrnutím těchto podmínek v právním řádu nám stát dává právo jednat vůči útočníkovi určitým zákonem stanoveným způsobem a zároveň garantuje, že toto jednání nebude nijak sankcionováno. Jakmile

však dojde, byť i z nedbalosti, k překročení třeba jen jedné z podmínek nutné obrany, zde už zákon ochranu v této plné podobě nikomu nepřiznává. Samozřejmě to nevylučuje, ze strany orgánů činných v trestním řízení, možný odlišný přístup oproti běžnému pachateli, tedy především zohlednění nastalé situace, polehčujících okolností či jiných skutečností.

Kde jsou ty meze, které naplňují znaky nutné obrany a které již ne? Případně jaké okolnosti z jednání obránce lze zohlednit při překročení těchto mezí? Kde nalezneme ústavně-právní základ pro uplatnění nutné obrany? Čím se nutná obrana vlastně odlišuje od ostatních okolností vylučujících protiprávnost? Lze se úspěšně bránit proti útoku zvířete, úřední osoby či osoby trestně neodpovědné? Jaká všechna hlediska zahrnuje výklad pojmu způsob útoku? Je současná zákonná úprava institutu nutné obrany postačující, či je zde naléhavá potřeba její změny? Svou prací bych se právě těmito otázkami i dalšími s nimi úzce souvisejícími chtěla zabývat a objasnit také úskalí, ke kterým může při jejich užití v praxi dojít.

Informace k mé práci budou čerpány jak z odborných monografií a komentářů, tak z článků specializovaných na specifické oblasti nutné obrany, případně i dalších okolností vylučujících protiprávnost. Neopomenutelným zdrojem bude také judikatura soudů. Tato diplomová práce je zaměřena na okolnosti vylučující protiprávnost, jejich vzájemné odlišnosti se speciálním důrazem na nutnou obranu. Nutná obrana je institut upravený v § 29 trestního zákoníku. Jejím hlavním účelem je především ochrana osoby obránce před trestní odpovědností za následek způsobený útočnickovi v rámci obranného jednání. Zcela zásadní myšlenkou je tedy vyloučení protiprávnosti jednání obránce ve specifických případech z důvodu jeho chybějící společenské škodlivosti. Mimo výše zmíněné zdroje budu především v kapitolách týkajících se aktuálního pohledu na nutnou obranu vycházet také z konference konané v září roku 2014 na půdě Senátu ČR, které se zúčastnili, trůfám si tvrdit, velmi významní právní teoretikové i lidé pohybující se v právní praxi. Krom zpřesnění některých částí výkladu institutu nutné obrany se především vyjadřovali k otázkám možné úpravy *de lege ferenda*.

První kapitola této práce bude nejprve věnována vymezení institutu okolnosti vylučující protiprávnost, konkrétně vymezení rozličných druhů těchto okolností, jejich případné zakotvení v právním řádu ČR i vzájemné odlišnosti. Následně bude přistoupeno k vyzdvižení nutné obrany jako okolnosti pro tuto práci stěžejní a zároveň popsán její vývoj od úplného počátku lidské existence až po vymezení podstaty jejího užití v dnešní době.

Druhá kapitola bude kapitolou pro mou práci stěžejní. Její rozdělení do čtyř podkapitol nastíní základní podmínky nutné obrany. v každé z nich budou zohledněny jak obecné informace, tak specifické situace vztahující se k dané problematice a v určitých případech také možné

zákonně zakotvení do budoucna, které by mohlo pro problematické a často diskutované otázky přinést větší objasnění.

Obsahem třetí kapitoly pak bude rozbor konkrétního případu, k němuž mi umožnilo přístup Městské státní zastupitelství v Brně. V rámci řízení před soudem rozhodoval v prvním stupni Městský soud v Brně a ve druhém stupni Krajský soud v Brně. Příklad se vztahuje k tématu této práce, tedy k nutné obraně. Bude navazovat na teoretická vymezení v předchozí kapitole, konkrétněji na jednání spočívající v excesu z nutné obrany, a především se pokusí poukázat na úskalí, které může výklad nutné obrany a institutů s ní souvisejících přinést.

V poslední čtvrté kapitole budou rozebírány aktuální otázky nutné obrany, nejprve možnost užití automatického obranného zařízení jako obranného jednání napadené osoby, tedy spíše jejího majetku. Jedná se především o případy, kdy se často vlastníci svých pozemků či objektů brání proti zlodějům určitými automatickými obrannými zařízeními či jinými nástrahami, které nainstalují ještě před hrozícím či započatým útokem. v těchto případech je nutné zohlednění a porovnání způsobu obrany majetku, jako v právním řádu zakotvenou hodnotu ochrany vlastnictví na straně jedné, a v právním řádu zakotvenou hodnotu ochrany života a zdraví na straně druhé. v rámci této problematiky tedy budou nastíněny podmínky, které bude nutné splnit po aktivaci obranného zařízení pro jeho možné posouzení jako obranného jednání v přípustných mezích nutné obrany. Především se bude jednat o zohlednění vývoje soudní judikatury v této oblasti. A v poslední řadě se tato podkapitola bude týkat rozborů návrhů *de lege ferenda* souvisejících se zákonným ustanovením nutné obrany.

Již teď je předem jasné, že každý případ je svým způsobem natolik jedinečný, že nelze nikdy zákonem určit přesné meze institutu nutné obrany obecně platné pro všechny. I přesto se chci pokusit ve své práci shromáždit, ucelit a zhodnotit poznatky, které získám při studiu odborných zdrojů a nastínit hranice, kam až meze nutné obrany mohou v praxi zajít.

1. Základní vymezení pojmů

1.1. Pojem okolnost vylučující protiprávnost

Východím bodem mé práce je pojem okolnost vylučující protiprávnost. Laicky a zároveň velmi obecně je možné tento pojem vysvětlit jako určitou výjimku z trestní odpovědnosti za trestnou činnost. Jinak řečeno, pokud jednáme tak, že naplňujeme některou ze skutkových podstat trestných činů popsanych v trestním zákoníku, ale zároveň splníme konkrétní zákonné podmínky, nebude tento náš čin od počátku považován za trestný.

Právní teorie pojem okolnosti vylučující protiprávnost vymezuje poněkud odborněji, a to následovně: „*Okolnosti vylučující protiprávnost jsou takové okolnosti, které pachatele činu jinak trestného zbavují trestní odpovědnosti. Je-li protiprávnost vyloučena v důsledku ospravedlňujícího důvodu, zůstává jednání dovolené.*“¹ Základ směřuje k tomu, jaké jednání je trestným činem a jaké jsou podmínky jeho naplnění. Zákonné zakotvení pojmu trestného činu najdeme v § 13 trestního zákoníku, ze kterého lze vyvodit, že k tomu, aby se naše jednání dalo považovat za trestný čin, je potřeba naplnit podmínku protiprávnosti a dále znaky stanovené v trestním zákoně. Pro potřebu této práce se zaměřím především na pojem protiprávnost jako takový, neboť právě vyloučení či přiznání protiprávnosti daného jednání nám odlišuje náhled na čin jako na trestný nebo jako na čin, který od počátku není trestný, a to díky okolnostem, které protiprávnost vylučují. Protiprávnost se obecně nezkoumá pouze v mezích trestního zákoníku, nýbrž v mezích celého právního řádu. Jedná se o rozpor s právním řádem. Normu, určující co je protiprávní tedy můžeme najít například v zákoně o provozu na pozemních komunikacích, v zákonech týkajících se ochrany životního prostředí, provozování rozhlasového a televizního vysílání a mnoha dalších.²

Zakotvení okolnosti vylučující protiprávnost v právní teorii ve svém důsledku znamená, že existují normy, které za zákonem stanovených podmínek v konkrétních případech určité jednání dovolují, byť bylo například normou jiného právního předpisu považováno za protiprávní. U takového jednání bude zároveň absentovat znak společenské škodlivosti.

Okolnosti vylučující protiprávnost se vyznačují dvěma charakteristickými znaky. Prvním z nich je formální hledisko, tedy vyloučení protiprávnosti jednání jednotlivce. Druhým znakem je materiální hledisko, díky kterému musí dojít k poměrování střetu zájmů, z nichž za důležitější může být označen jen jeden. v tomto případě je však potřeba nejen poměřit důležitost chráněného zájmu, ale také brát v úvahu zjištění, komu lze v konkrétním případě přičítat k tíži

¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 256.

² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 130-143.

vyvolání nebezpečí či provedení útoku atd. Právě podle toho jaká kritéria, zájmy a hodnoty budeme v konkrétním případě vyvažovat, dělíme jednotlivé druhy okolností vylučujících protiprávnost.³

Existuje několik okolností vylučujících protiprávnost, z nichž většina představuje zákonem vymezené podmínky pro jejich možnou aplikaci na dané jednání. Trestní zákon výslovně zmiňuje ve své obecné části podmínky pro krajní nouzi (§ 28 TZ), nutnou obranu (§ 29), svolení poškozeného (§ 30), přípustné riziko (§ 31) a oprávněné použití zbraně (§ 32). Jejich bližšímu vymezení se věnuje následující kapitola. Je však na místě zdůraznit, že tento výčet okolností vylučujících protiprávnost není definitivní, jedná se pouze o nejdůležitější a nejčastější typy těchto okolností.

Krom výše zmíněných zákonem zakotvených okolností vylučujících protiprávnost k nim řadíme například také takzvaný výkon práv a plnění povinností, který by se dal charakterizovat výkonem dovoleného jednání nebo určité přikázané činnosti, která s sebou nese určité nebezpečí v podobě ohrožení života, zdraví či majetku. Kupříkladu příslušník ozbrojeného sboru má pravomoc zasáhnout při zákonem povoleném zadržení jiné osoby, může tak učinit i přesto, že u toho bude ohrožen život nebo zdraví osoby vzpouzející se takovému zákroku. Následně nebude za tento postup trestně odpovědný. Druhým případem může být postup lékaře zcela v souladu s postupy lékařské praxe, tedy takzvaně *lege artis*, který amputuje jiné osobě končetinu. Ani za takový zákrok nemůže být následně trestně odpovědný. Byť tato okolnost nemá své výslovné zakotvení v zákoně, je i přesto přípustná a použitelná, okolnosti vylučující protiprávnost vylučují trestní odpovědnost, což je pro jednajícího vždy příznivější a analogie je v takovém případě dle zásad trestního práva hmotného dovolena.⁴

Beztrestnost agenta je další specifickou okolností vylučující protiprávnost, kterou najdeme ve zvláštní části trestního zákoníku, konkrétně v § 363. Tato okolnost se vztahuje na případy, kdy se policista stane členem organizované zločinecké skupiny, takzvaným agentem, za účelem odhalení všech jejích členů a následného potrestání. Poté se však se agent, v rámci této skupiny, s úmyslem neprozrazení svého skutečného záměru, dopustí trestného činu. v § 363 odst. 2 trestního zákoníku nalezneme taxativní výčet skutkových podstat trestných činů, za které výše zmíněný agent nebude trestně odpovědný, neboť jeho skutečný úmysl spočíval v odhalení pachatele trestné činnosti a jeho jednání není tedy protiprávní ani společensky škodlivé, nýbrž naopak prospěšné. Tyto skutkové podstaty mají společné především to, že jsou častým terčem protiprávního jednání organizovaných zločineckých skupin. Jedná se například o trestné činy

³ KUCHTA, Josef. Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 2, s. 47-52.

⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 278-281.

týkající se pornografie, korupce, daňových úniků nebo držení zbraní či jiných nebezpečných látek.⁵

1.2. Ústavní zakotvení okolností vylučujících protiprávnost

Před vymezením dalších okolností vylučujících protiprávnost a jejich ústavním a zákonným zakotvením považuji za nutné zmínit základní zásadu trestního práva, kterou najdeme v čl. 39 Listiny, tedy *nullum crimen, nulla poena sine lege*.⁶ Jako úvod ústavního vymezení jsem ji vybrala proto, abych upozornila na důležitost ustanovení okolností vylučujících protiprávnost, neboť právě jejich zakotvení způsobuje výjimku z obecného chápání trestného činu a naplnění jeho znaků. Byť tedy určité jednání naplňuje znaky trestného činu, okolnosti vylučující protiprávnost mohou za určitých podmínek vyloučit trestní odpovědnost a následné uložení trestu.

Jako ústavní základ okolností vylučujících protiprávnost je potřeba zmínit čl. 6 odst. 4 LZPS, který mluví o tom, že se nejedná o porušení základních lidských práv, pokud byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Z tohoto jasně vyplývá vazba na okolnosti vylučující protiprávnost a dle mého názoru jim také tento článek přiřazuje velkou váhu v rámci ostatních institutů trestního práva, neboť jasně tvrdí, že byť někdo v důsledku jednání jiného zemře, nemusí to vždy znamenat trestní odpovědnost, ale je potřeba v každém konkrétním případě zhodnotit, zda k takovému usmrcení nedošlo za podmínek stanovených pro některou z okolností vylučujících protiprávnost, čímž by trestnost pachatele byla vyloučena.

Výše zmíněný případ usmrcení je zjevně vázán na trestní právo, avšak je zde namísto také podotknout, že okolnosti vylučující protiprávnost se promítají i do jiných právních odvětví. Pro příklad bych ráda uvedla ustanovení z občanského zákoníku, kde v § 2905 a následujících najdeme stejně jako v trestním zákoně výčet okolností vylučujících odpovědnost za způsobenou škodu. Konkrétně je pro tuto práci důležité, že nutná obrana zde vylučuje, za určitých zákonem stanovených podmínek, náhradu újmy způsobenou útočníkovi. Pokud tedy osobu A napadne fyzicky nebo bezprostředně hrozí fyzickým útokem osoba B, jedinec A má právo se proti takovému útoku samozřejmě bránit. Za újmu, kterou tím způsobí útočníkovi, odpovědný nebude. Také správní právo zná okolnosti vylučující odpovědnost za jednání naplňující znaky přestupku. v přestupkovém zákoně je najdeme v § 2 odst. 2, který se zaobírá negativním

⁵ COUFALOVÁ, Bronislava. Hmotněprávní instituty pro boj s organizovaným zločinem podle nového trestního zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 82-85.

⁶ Čl. 39 LZPS: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“

vymezením přestupku. Stejně jako v trestním právu hmotném se tedy jedná o okolnosti, za kterých lze vyloučit odpovědnost za určité jednání.

Krom článku 6 odst. 4 Listiny stojí také za zmínku čl. 23 Listiny označovaný jako tzv. právo na odpor: „*Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.*“ Již z označení je vcelku zřejmé, že význam tohoto článku nespočívá v jeho realizovatelnosti, nýbrž má zejména funkci symbolickou, morálně-edukativní či apelativní. S určitou mírou nadhledu lze z textu dovodit konstrukci obdobnou institutu nutné obrany či krajní nouze v trestním právu hmotném.⁷

1.3. Nutná obrana mezi ostatními zákonem vymezenými okolnostmi vylučujícími protiprávnost

V této práci bych se ráda zaměřila především na detailní rozbor institutu nutné obrany a jejího odlišení od ostatních výše zmíněných okolností vylučujících protiprávnost. Asi nejvíce se nutné obraně podobá institut krajní nouze. Rozdíly jsou jasně vymezeny již zákonem či právním výkladem. Zatímco nutná obrana předpokládá jakýsi útok či bezprostřední hrozbu útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem, u krajní nouze zákon stanoví, že je potřebné nebezpečí. Tedy postačí obecné nebezpečí vyvolané přírodní silou, útokem zvířete, nebezpečí například technickou poruchou, ale i lidskou činností. Dalo by se říci, že útok, zmíněný v zákonném ustanovení nutné obrany, je podmnožinou nebezpečí. Z čehož vyplývá, že nutná obrana je určitou specifickou kategorií krajní nouze. Dalším rozdílem mezi nutnou obranou a krajní nouzí je především to, že pokud se chce jedinec dovolat ustanovení týkající se krajní nouze, bude muset prokázat, že jeho jednání bylo nevyhnutelné a nutné, neboli neexistovala subsidiární možnost jiného, méně závažného jednání. v praxi to může znamenat kupříkladu možnost zavolat rychlou záchrannou pomoc těhotné manželce před porodem, než ji vést ve stavu opilosti vozidlem do nemocnice. Mezi další podmínku krajní nouze, a zároveň odlišující znak od nutné obrany, patří také proporcionalita. Po uskutečnění jednání je tedy zapotřebí zkoumat, zda následek, který nastal, byl méně závažný než ten, který hrozil. Pokud tomu tak bude, je i tato podmínka krajní nouze naplněna. Poslední podmínka, která musí být pro možné použití institutu krajní nouze naplněna, je, že ten, komu nebezpečí hrozilo, neměl žádnou povinnost jej snášet. Tím se má na mysli například povinnost lékaře snášet určitou míru nebezpečí z nákazy či povinnost hasiče snášet určité riziko pro své zdraví při hašení požáru. U této podmínky bude záviset

⁷ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2. díl. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1160-1161.

na konkrétním posouzení dané situace, kam až může míra povinné snášenlivosti zajít, neboť její hranice postrádají přesné zákonné vymezení.⁸

Svolení poškozeného je další okolností vylučující protiprávnost, kterou trestní zákon výslovně zakotvuje v § 30. Od nutné obrany je již odlišení mnohem zásadnější, neboť zde poškozená osoba musí dát předem, či za určitých podmínek až po jednání, souhlas k činu, tedy třeba i k útoku, který znamená ohrožení či porušení zákonem chráněných zájmů poškozeného. Bez výše zmíněného souhlasu bychom jej mohli považovat za čin trestný. Jak z logiky věci vyplývá, není možné udělit souhlas ze strany poškozeného ve všech případech. Trestní zákon jasně vymezuje v § 30 odst. 3 zákaz udělení souhlasu k jednání, které by mohlo znamenat ublížení na zdraví či usmrcení osoby, která souhlas udělila. Tedy usmrcení se souhlasem poškozeného není v rámci našeho právního řádu možné brát jako okolnost vylučující protiprávnost. I z tohoto pravidla existuje výjimka, a to v případech svolení k lékařským zákrokům prováděných takzvaně *lege artis*, tedy těch, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy. Krom ochrany lidského života a zdraví nelze udělit souhlas ani k ohrožení či porušení zájmů, které by mohly zasáhnout také třetí osoby nebo obecně společnost. Například se tedy bude jednat o skutkové podstaty trestných činů, jejichž chráněným zájmem je ochrana životního prostředí nebo pořádku ve věcech veřejných. Důležitým faktorem u svolení poškozeného je, opět na rozdíl od institutu nutné obrany, způsobilost subjektu projevit dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně svou vůli souhlasit s prolomením zájmu chráněného trestním zákonem. Vzhledem k tomu, že trestní právo hmotné se pojmem způsobilosti nezabývá, je v tomto ohledu potřeba vykládat ho dle § 15 odst. 2 občanského zákoníku.^{9,10}

Dalším ze zákonem definovaných okolností vylučujících protiprávnost je přípustné riziko, které se týká určité pro společnost prospěšné činnosti. Nejčastěji se objevuje při zavádění nových technologií či výrobků, ale nemusí tomu tak být vždy. Samotný pojem riziko je zde potřeba si představit jako možnost, že na základě určitého jednání či rozhodnutí, jehož účelem je dosažení obecně prospěšného cíle může být ohrožen nebo porušen zájem chráněný trestním zákonem, a to i přesto, že jednajícím postupoval, jak říká § 31 TZ: „*v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu*“. Trestní zákon však stanovuje pouze obecné podmínky, za nichž bude riziko přípustné a protiprávnost nastalého následku bude

⁸ KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 10, s. 49-55. Podobně též: FENYK, Jaroslav. HÁJEK, Roman. STRÍŽ, Igor. POLÁK, Přemysl. *Trestní zákoník a trestní řád průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*, 1. díl. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, s. 186-190.

⁹ K LAPAL, Vít. Svolení poškozeného jako okolnost vylučující protiprávnost. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 10, s. 259-267.

¹⁰ § 15 odst. 2 občanského zákoníku zní: „Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).“

vyloučena. Je tedy nutné s těmito podmínkami srovnávat konkrétní nastalé případy a následně institut přípustného rizika aplikovat či jeho aplikaci vyloučit.

Dalo by se říci, že tento institut se podobá již výše zmíněné krajní nouzi, neboť zde také hrozí určité nebezpečí. Na rozdíl od krajní nouze však zde stačí, aby nebezpečí pouze hrozilo, stav vyžadovaný institutem přípustného rizika nemusí být tedy nijak akutní ani bezprostřední. Výše jsme si u institutu krajní nouze uvedli dva její znaky, a to subsidiaritu a proporcionalitu. Je zapotřebí zmínit, že oba se objevují také u přípustného rizika, byť v lehce změněných podobách. Subsidiarita je u přípustného rizika vázána na nezbytnost určitého jednání k dosažení daného společnosti prospěšného výsledku. Zároveň také zásada proporcionality není přípustnému riziku cizí, neboť dosažený výsledek musí být po porovnání se stupněm rizika ohrožení chráněného zájmu, které bylo potřeba podstoupit, přínosnější. K této podmínce se vztahují ovšem také určité hranice, za které nesmí ohrožení chráněného zájmu v rámci institutu přípustného rizika zajít. Jedná se především o ohrožení života a zdraví, v tomto případě bez souhlasu dotčené osoby, který je potřebný dle jiného právního předpisu. Dále se provádění určité rizikové činnosti nesmí přičítat zásadám lidskosti, dobrým mravům, veřejnému zájmu ani jinému právnímu předpisu. Co se týká subjektu, kterému je možné přičítat jednání v rámci přípustného rizika, z právní úpravy jasně vyplývá, že se musí jednat o odborníka, který má určité znalosti o tom, co dělá, což je opět protikladem ke krajní nouzi u které může být subjektem, který odvrací nebezpečí kdokoliv. Závěrem by se tedy dalo shrnout, že přípustné riziko může být bráno, stejně jako nutná obrana, jako určitá specifická forma krajní nouze.¹¹

Na závěr zákonných vymezení okolností vylučujících protiprávnost najdeme v § 32 TZ institut oprávněného použití zbraně. Toto zákonné vymezení odkazuje na podmínky, uvedené v jiných právních předpisech. Jednajícím subjektem může být pouze osoba, která je oprávněna k držení zbraně, ale aby za její použití nebyla trestně odpovědná, musí naplnit znaky stanovené jinými zákony. Jedná se například o zákon o Policii České republiky, o obecní policii, o Vězeňské službě a justiční strážii či o Bezpečnostní informační službě. Oprávněné použití zbraně úzce souvisí s institutem nutné obrany i krajní nouze, neboť použitím zbraně může či dokonce někdy i musí subjekt reagovat na útok či jeho bezprostřední hrozbu nebo na přímé nebo bezprostředně hrozící nebezpečí určitému chráněnému zájmu.¹²

¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 426-431 (§ 31 trestního zákona). Podobně též: KUCHTA, Josef. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost v návrhu kodifikace trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 6, s. 165-169.

¹² NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 169-172.

1.4. Vývoj institutu nutné obrany

O institutu nutné obrany se historicky dá říci, že se vyvinul přirozeně z instinktivní obrany jedince proti situacím, které mu způsobovaly příkoří. Obrana v obecném pojetí je tedy instinkt, kterým člověk projevuje svůj pocit sebezáchovy a který lidstvo zná od počátku své existence. Každý má v sobě zabudovanou určitou reakci na násilí nebo jiný útok druhé osoby. Možností takových jednání je více. Jedná se o biologické reakce, které jsou pro člověka přirozené a závisí na konkrétní situaci a pocitu jedince, kterou z nich si zvolí. První možnou variantou je útek. Jedinec se dá v případě ohrožení na útek, neboť má z útočníka strach. Jinou možností je pasivita. Člověk zůstane úplně pasivní, a na rozdíl od předchozí varianty, se útočnickovi podřídí. Další možnou reakcí je právě výše zmíněná obrana, směřující k odvracení útoku či bezprostřední hrozby útoku. Takové jednání člověka lze označit jako tzv. protiútok, který musí však trvat pouze do doby odvracení jednání útočníka.

Výše jsem popsala tři základní varianty jednání jako reakce na útok, ovšem nelze říci, že by se jednalo o úplný výčet těchto reakcí. Postupem času se vyvíjejí samozřejmě nové možnosti, jednou z nich je kupříkladu uzavření smíru s útočníkem a tak podobně. Účelem mé diplomové práce však není rozbor všech možných jednání jedince proti směřujícímu útoku, nýbrž základem je již výše zmíněný způsob, ve kterém se člověk postaví proti útočnickovi a bude se bránit. Dalo by se tedy říci, že obecný institut obrany existoval mnohem dříve, než jakékoliv psané právo a položil tak základní kámen k následnému zakotvení nutné obrany v právních normách.¹³

První zmínku o právním vyjádření institutu nutné obrany nalezneme již kolem roku padesát před naším letopočtem. Pronesena byla z úst římského řečníka a filosofa Marcuse Tulliusa Cicera, který ve své soudní řeči Pro Milone (Na obranu Milona) zdůraznil přirozenoprávní povahu tohoto institutu.¹⁴ Později také v díle *Digesta seu Pandectae* nalezneme výslovné zmínky o právním zakotvení nutné obrany. Zde je stanoveno pravidlo, že odvracet násilí násilím je dovoleno a toto právo poskytuje sama příroda. I přesto, že ze začátku nebyly hranice nutné obrany přesně zakotveny a nijak neomezovaly prostor pro její uplatnění, stala se pozvolně nutná obrana legálním institutem.¹⁵

Výraznější roli hrála nutná obrana v době osvícenství (17. - 18. století). Pro zjednodušení celé situace lze říci, že se postupně vyvinuly dva filosoficko-právní názory, zabývající se naší

¹³ Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgiOMiQ>. Přednášející: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

¹⁴ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 12-17.

¹⁵ Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgiOMiQ>. Přednášející: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

problematikou. Tyto byly samozřejmě postupem času a myšlenkami významných pozdějších filosofů a právních teoretiků rozpracovávány a dotvářeny.

Prvním takovým směrem bylo myšlení známého německého filosofa a právního myslitele Immanuela Kanta.¹⁶ Kantovo učení prohlásilo institut nutné obrany za přirozený institut koncepce čistého rozumu. Podstatou bylo, že každý má právo na obnovu přirozeného stavu, tedy stavu, který zde byl před útokem. Opěrným bodem se stal takzvaný Kantův kategorický imperativ jako zásada nejvyššího řádu, kterým vyjadřoval, že k omezení svobody jedince může dojít jen tehdy, zasahuje-li do svobody druhého. Jedná se o individualistické pojetí k prosazení zájmů jednotlivce. Obecně lze říci, že dle Immanuela Kanta má individuuum přenést obranu své svobody, tedy jemu dané přirozené právo, na stát, aby hájil jeho zájmy. Teprve až stát nebude moci potřebnou ochranu a garanci svobody zajistit, navrací se jednotlivci jeho právo na sebeobranu proti jednání ohrožující jeho svobodu. Jedná se tedy o liberální pojetí nutné obrany, neboť ta je odvozována z lidské přirozenosti.¹⁷

Druhá koncepce vychází také z myšlenek německého filosofa, tentokrát Georga Wilhelma Friedricha Hegela. Často se o ní mluví jako o protikladu k prvnímu zmíněnému myšlení. Rozdíl je především v tom, že Hegel neříká, že nutná obrana je přirozeným právem jednotlivce, ale že je to právo, které jednotlivcům propůjčuje stát. Původcem je tedy státní zřízení, které má za úkol chránit zájmy osob v něm žijících a až tehdy, není-li toho schopno, může tuto pravomoc přenést za určitých přesně stanovených podmínek na jednotlivce. Už se tedy počítá s určitými vymezenými hranicemi nutné obrany na rozdíl od pojetí Kantovců. Hegelovské pojetí není tedy jen o ochraně individualistických zájmů, nýbrž je to spíše ochrana právního řádu státního zřízení.¹⁸

1.5. Jak se díváme dnes na nutnou obranu?

V rámci charakteristiky nutné obrany v současné době je potřeba vyjít z výše zmíněných pohledů na nutnou obranu, které se vyvinuly v průběhu mnoha let v právní teorii. Je tedy nutné spojit jak filosoficko-právní teorii Immanuela Kanta, tak Hegelovu koncepci. Výsledek bude znamenat současný pohled na institut nutné obrany v České republice, kterému se v právní praxi často říká dualistická koncepce nutné obrany. Nutná obrana totiž zahrnuje jednak ochranu individuálních zájmů jedince dle Kantovy teorie, ale zároveň také ochranu právního řádu státu, který zároveň stanovuje její určité meze či hranice. Nedá se říci, že by spojení obou teorií bylo vyvážené. v dnešní právní nauce má převahu Kantova teorie, tedy klade se větší důraz

¹⁶ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 16-23.

¹⁷ KANT, Immanuel. *Metaphysic der Sitten*. Hamburg: Felix Meiner, 1966, s. 134-135.

¹⁸ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 18-23.

na individuální ochranu jedince a jeho oprávněných zájmů. Individualistické pojetí jde do popření zejména proto, že při samotném odvracení útoku jedinec nejprve dbá na ochranu svých ohrožených zájmů a teprve poté ochrany právního řádu.¹⁹

Pokud bychom chtěli vymezit podstatu nutné obrany v českém právním řádu, je potřeba říci, že její zakotvení zahrnuje ochranu členů společnosti a jejich oprávněných zájmů, což v obecnějším měřítku znamená vlastně zakotvení ochrany základních lidských práv a svobod jednotlivců i společnosti jako celku. Stát chrání výše zmíněná základní lidská práva a svobody takzvaným represivním a preventivním způsobem. Stejně tak institut nutné obrany má v rámci ochrany oprávněných zájmů jednotlivců účinky represivní i preventivní.

Represivní ochrana v rámci nutné obrany, má někdy dokonce silnější účinky, než tato ochrana ze strany státu. Stát může reagovat na protiprávní stav určitým později stanoveným trestem, tedy represí za učiněné protiprávní jednání. Nutná obrana ze strany jedince může mít silné represivní účinky spočívající především v tom, že pokud se napadený člověk brání útočníkovi, může jeho obrana představovat i zásadnější zásah do útočnických základních práv a svobod, než jakého by byl například schopen z právního hlediska stát. Kupříkladu může dojít k ublížení na zdraví útočníka nebo dokonce k jeho usmrcení.

Preventivní ochrana ze strany státu se projevuje už samotným zakotvením institutu nutné obrany v právní řádu. Již před jakýmkoli útočným jednáním tedy právní norma preventivně informuje jedince, že v případě, kdy k útoku opravdu dojde a bude vyloučena okamžitá možnost ochrany ze strany státu, může se útočník bránit sám a jeho trestní odpovědnost za následek takového jednání bude vyloučena. Celkově by takovéto zakotvení mělo odradit útočníka ještě před započítím svého jednání.²⁰

¹⁹ Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgJOMiQ>. Přednášející: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

²⁰ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 42-49. Podobně též: RAUOVÁ, Linda. Nutná obrana- vždy aktuální, laikům však stále zamlžená [online]. Juristic.cz, 24. listopadu 2003. Dostupné na <http://trestni.juristic.cz/481644/clanek/trest3.html>

2. Znaky nutné obrany a jejich rozbor

2.1. Obecné rozdělení institutu nutné obrany na základní části

Nutnou obranu jako okolnost vylučující protiprávnost a její charakteristické znaky lze vyjádřit z mnoha úhlů pohledu. Pro tuto práci jsem jako základní strukturu zvolila rozbor obsažený v následujících podkapitolách. Nejprve je dle mého názoru nutné se zaměřit na specifika určující vůbec možnost jedince užít nutnou obranu. Lépe řečeno, jaké podmínky musí splňovat jednání útočnicka, abychom se mohli úspěšně bránit či bránit napadené zájmy jiného, aniž by se jednalo pouze o obranu putativní. Dále je potřeba rozebrat detailněji také osobu útočnicka. Určit, zda právní praxe zohledňuje při posuzování naplnění podmínek nutné obrany i toto hledisko. Zkoumanou otázkou bude, zda v praxi tedy může nastat situace, kdy rozhodnutí týkající se nutné obrany se bude lišit v závislosti na tom, zda osoba útočnicka bude například nezletilé dítě či dospělý jedinec. v neposlední řadě je důležité se zaměřit na obranu jako takovou, neboli na podmínky, které stanovují hranice možností jednání osoby obránce. Tato podkapitola je velmi podstatná, neboť se může stát, že byť je proti nám veden útok, který splňuje podmínky pro jeho odvracení formou nutné obrany, neznamená to, že jakákoliv obrana bude posouzena v souladu se zákonným ustanovením institutu nutné obrany a naše jednání na základě toho nebude posuzováno jako protiprávní. Na závěr nesmí chybět alespoň stručné zaměření se na osobu obránce, a to zejména z hlediska takzvané pomoci v nutné obraně či specifických dovedností obránce.

2.2. Útok

Aby bylo vůbec možné institut nutné obrany aplikovat, je nutné naplnit základní předpoklad, kterým je dle § 29 trestního zákona, cituji: „*přímo brozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný trestním zákonem*“. Není to však tak jednoduché, jak se tato definice zprvu jeví. Útok ze strany útočnicka musí splňovat kromě výše výslovně uvedených také další kritéria. Pro jejich celkový rozbor je vymezena právě tato podkapitola.

2.2.1. Protiprávnost a zájem chráněný trestním zákonem

Jednou z těch nejzákladnějších podmínek je protiprávnost, kterou lze obecně vymezit jako rozpor s normou obsaženou v právním řádu naší země. Je potřeba se pozastavit nad tím, že se nejedná pouze o rozpor s normami v trestním zákoníku, nýbrž s mnohem širším spektrem právních předpisů, ty lze však určitým způsobem vymezit. Nebylo by správné tvrdit, že protiprávnost útoku v rámci institutu nutné obrany lze zobecnit na protiprávnost v rámci celého právního řádu, neboť bychom tím připustili, že i porušením norem soukromého práva může

dojít k útoku, proti kterému je možné užít nutnou obranu z námi posuzovaného hlediska trestněprávního. Poté by mohla nastat situace, ve které by bylo možné nedodržení soukromoprávní smlouvy týkající se vydání věci považovat za útok a v rámci nutné obrany si takovou věc násilím přisvojit. Tímto jednáním by však došlo k popření institutu civilního soudnictví. Soukromé právo má své vlastní instituty sloužící k pomoci v případě, že jiná varianta ochrany práva v danou chvíli není možná.²¹ Pro shrnutí lze říci, že protiprávnost útoku v rámci institutu nutné obrany obsaženého v trestním zákoně je vyvozována z porušení norem veřejného práva, kdy takové porušení by v případě možného zásahu veřejné moci mohlo být sankcionováno.²² Z právní teorie i z judikatury dále vyplývá, že proti jednání obránce v rámci institutu nutné obrany není možné se bránit nutnou obranou, neboť by nebyla naplněna podmínka protiprávnosti útoku.²³

Úzce s protiprávností souvisí také skutečnost, že útok musí směřovat proti v § 29 TZ výslovně vymezenému objektu, kterým je zájem chráněný trestním zákonem. Nutnou obranou se následně chrání takovýto zájem a odvrací se možnost jeho ohrožení či porušení.²⁴ Množina zájmů chráněných trestním zákonem je blíže specifikována ve zvláštní části trestního zákoníku a je dle mého názoru dostatečně široká na to, aby i z morálního pohledu pojala všechny případy, na něž je možné aplikovat nutnou obranu z hlediska trestního práva. Ne nadarmo se trestní právo označuje jako takzvané *ultima ratio*, z čehož je možné krom jiného dovodit, že chrání zájmy, které jsou primárně chráněny jinými právními odvětvími. Neznačená to tedy bezbřehou nutnost podřazení útoku pod trestný čin, může se jednat například o přestupek či čin, jehož trestnost zanikla.²⁵

Vždy je ale nutné argumentovat určitou mírou závažnosti takového jednání, neboť bagatelní případy byť protiprávní a ohrožující zájem chráněným trestním zákonem nejsou v odborné literatuře vůbec považovány za útok.²⁶ Odlišný názor má doc. JUDr. Eduard Burda PhD., který ve svém článku týkajícím se institutu nutné obrany naopak konstatuje, že i bagatelní jednání by mělo být považováno za útok, proti kterému je nutná obrana přípustná. Ovšem nejen útok, ale také intenzita obrany v takovém případě bude natolik slabá, že nedojde ze strany obránce ke způsobení činu, který by bylo možné považovat za čin jinak

²¹ Kupř. § 14 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²² BURDA, Eduard. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 43-50.

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR z 29. 6. 1978 sp. zn. 4 Tz 40/78

²⁴ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 267.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 400-404 (§ 29 trestního zákona)

²⁶ JUDr. Rudolf Vokoun, CSc. in NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 267.

trestný.²⁷ Osobně se domnívám, že obě pojetí vedou k totožnému výsledku, tedy že institut nutné obrany v bagatelních případech není v praxi využitelný.

2.2.2. Jednání útočníka

Dalším podstatným kritériem pro definování pojmu útok jsou možnosti jednání, jakým lze útok vyvolat a následně subjektivní vztah jednotlivce k tomuto jednání. Co se týká jednání jako takového, útok může být spáchán jak komisivně, tak omisivně. První variantu jednání ve formě konání vyvolávajícího útok si snad dokáže představit každý z nás. Typickou je situace, kdy útočník napadne druhou osobu a snaží se porušit její zájem na ochraně života a zdraví. Většina případů útoků z judikatury se týká právě jednání ve formě konání. Jako příklad z praxe je možné uvést pronásledování obránce několika útočníky, kteří měli v rukou kulečnickové tágo a nůž s čepelí dlouhou 13 cm a křičeli na obránce, že ho rozpárou. Tedy jednali ve formě konání.²⁸ Důležitou podmínkou jednání v komisivní formě je však projev vůle jednajícího. Za jednání vyvolávající útok se v našem případě jednoznačně nepovažují vůlí neřízené pohyby člověka, jako jsou například reflexy či případy fyzického násilí, takzvaná *vis absoluta*, kdy jiná osoba plně ovládá tělesné pohyby druhého.²⁹

Opomenutí vyvolávající útok je možné si naopak představit jako porušení určité povinnosti konat. Trestní zákoník nám jednání ve formě opomenutí charakterizuje v § 112 následovně: „*Jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, ke němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplyvala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího obrožujícího jednání anebo ke němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.*“ Jako příklad je možno uvést situaci, kdy osoba útočníka po vyzvání obránce neopustí jeho obydlí a neoprávněně v něm setrvává. Tímto bude porušen zájem chráněný trestním zákonem v podobě ochrany domovní svobody obránce a zároveň vyvolán omisivním jednáním útočníka útok, proti kterému bude možné užití nutné obrany. Obránce tedy bude moci jednat proti útočnickovi takovým způsobem, který by jinak bylo možné označit za trestný čin.³⁰

2.2.3. Zavinění

Subjektivní vztah jednotlivce k útoku, tedy otázka zavinění, je jednou z otázek v rámci institutu nutné obrany, na kterou nenajdeme až tak jasnou odpověď. Názory se liší především

²⁷ BURDA, Eduard. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 43-50.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2001, sp. zn. 4 Tz 284/2001.

²⁹ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 79.

³⁰ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. 4 To 360/96. Podobně též: Nález Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2002 II. ÚS 317/01.

v tom, zda jednání útočníka musí být zaviněné či jen postačí jeho protiprávnost, která je zmíněna výše. v komentáři Pavla Šámala a kolektivu je uvedeno: „Z hlediska zavinění může být útok jednáním úmyslným i nedbalostním.“³¹ v monografii prof. JUDr. Jiřího Jelínka, CSc. a kolektivu nalezneme větu: „Útok je úmyslné, protiprávní jednání člověka, jež je nebezpečné pro společnost.“³² v obou případech je tedy zmíněna určitá forma zavinění. Naopak JUDr. Josef Kuchta CSc. spolu s doc. JUDr. Eduardem Burdou PhD., se ve svých monografiích i odborných člancích shodují na názoru, že k útoku není potřebné zavinění a postačí pouhá protiprávnost. Svůj názor opírají o myšlenku, která souvisí s faktem, že útok je možné vyvolat nejen jednáním naplňujícím znaky trestného činu nýbrž také třeba správního deliktu, přičemž některé z nich samy o sobě zavinění nevyžadují. Druhá teze, o kterou se opírají, je ta, že pokud by zavinění bylo u útoku vyžadováno, mělo by být implementováno přímo do textu zákona. Ten nám však nic o zavinění neříká. Osobně se na věc dívám spíše z hlediska praxe než z pohledu právní teorie a zde se ztotožňuji s názorem pana doc. JUDr. Eduarda Burdy PhD., který i přes výše zmíněné myšlenky také říká, že v soudní praxi se prakticky bezvýjimečně setkáme jen se zaviněnými útoky a téměř vždy ve formě úmyslu. Otázka, zda se vyžaduje zavinění tak není příliš častým problémem k řešení.³³ Nelze ji ale kompletně pominout, neboť v situaci, kdy útočící osobou je osoba nepřičetná či trestně neodpovědná díky nedostatku věku, by názor, že útok může být jen protiprávním zaviněným jednáním, vylučoval užití nutné obrany vůči těmto osobám. Blíže se k této konkrétní problematice vracím v další podkapitole této práce.³⁴ v souhrnu již mohu ale poznamenat, že se přikláním k převládajícímu názoru právní teorie a ztotožňuji se s myšlenkou, že k útoku proti němuž lze užít nutné obrany není potřeba zaviněné jednání, nýbrž postačí jeho protiprávnost.

2.2.4. Časové hledisko útoku

Jak již ze samotného znění zákona vyplývá, útok, proti kterému je možná nutná obrana, musí přímo hrozit nebo trvat. Časová linie pro možné užití nutné obrany tedy začíná okamžikem přímo hrozícího útoku a končí, jakmile útok na zájem chráněný trestním zákonem přestane trvat.

Přímo hrozící útok představuje situaci, kdy útok ještě nezapočal, ale je nevyhnutelné, že se tak v brzké době stane. Obránce tedy nemusí vždy nutně čekat, až útok započne, ale může začít jednat také před jeho začátkem, pokud z událostí doprovázejících konkrétní situaci jasně vyplývá,

³¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 397-419 (§ 29 trestního zákona).

³² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 266.

³³ BURDA, Eduard. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 43-50.

³⁴ Podkapitola 2.3.3. Útok osoby trestně neodpovědné

že je neodvratný.³⁵ Obecně není možné přesné stanovení časového bodu, ve kterém je již nutná obrana proti přímo hrozícímu útoku možná. Závísí totiž na konkrétním případě a posouzení orgánů činných v trestním řízení. U útoků v podobě úmyslných trestných činů je možné se pozastavit nad vývojovými stádii trestného činu. Pokus je definován v § 21 odst. 1 trestního zákoníku jako: „Jednání, které bezprostředně směřuje ke dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže ke dokonání trestného činu nedošlo.“ Již z této definice jasně vyplývá, že pokus trestného činu bude vždy možné považovat za přímo hrozící útok vyvolávající možnost užití nutné obrany (samozřejmě v případech trestných činů, u kterých není nutná obrana vyloučena³⁶). v určitých případech není vyloučeno, aby se jednalo o přímo hrozící útok již ve stádiu přípravy, to ale stejně jako u jiných útoků závisí na posouzení orgánů činných v trestním řízení.³⁷

Právní teorie i praxe se shodují, že ukončení útoku nenastává v časovém okamžiku dokonání činu. Tedy pokud by byl útok vyvolán kupříkladu trestným činem, neznamená to, po naplnění znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu, nemožnost pro obránce užít nutnou obranu. K ukončení útoku dojde až ve chvíli, kdy již nejsou ohroženy zájmy chráněné trestním zákonem nebo v případě, že jsou naopak už definitivně porušeny. Záleží tedy ve velké míře na uvážení a zhodnocení situace orgány činnými v trestním řízení, ty by měly při posuzování otázky trvání útoku brát ohled zejména na psychický stav obránce a jeho subjektivní náhled na danou situaci. Neprokáže-li se jasné ukončení útoku ze strany útočnicka, musí soud přihlédnout k základní zásadě trestního práva *in dubio pro reo*. Není tedy možné pochybnost o skončení útoku přičítat k tíži obránce a je nutné se přiklonit k názoru, že útok v době, kdy obránce užil nutnou obranu, stále trval.³⁸

K trvajícím útokům se vyjadřuje také judikatura Nejvyššího soudu České republiky, která krom nutného trvání útoku zmiňuje také, že útok nesmí být ani krátkodobě přerušen.³⁹ k přerušení útoku najdeme také názory a další specifika v právní teorii. Kupříkladu v komentáři Pavla Šámala a kolektivu, který říká, že v případě přestávky v útoku, například v důsledku upadnutí útočnicka, u které lze očekávat pokračování, nejde o přerušení útoku a nutná obrana je i v tomhle případě možná.⁴⁰ Stejně tak v monografii JUDr. Josefa Kuchty CSc. se objevuje zmínka

³⁵ KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany: nutná obrana podle návrhu "nového trestního zákona". *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 12, s. 437-444.

³⁶ Kupříkladu trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 TZ.

³⁷ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 122-124. Podobně též JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 267-268.

³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 403-404 (§ 29 trestního zákona). Podobně též: Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1990, sp. zn. 11 To 27/90

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 8 Tdo 1208/2013.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 403-404 (§ 29 trestního zákona).

o přerušení útoku. Aby nedošlo k přerušení útoku, a tedy nemožnosti užití nutné obrany, je zde kladen důraz na stále hrozící nebezpečí zájmu chráněnému trestním zákonem a také na pouze krátký časový okamžik, sloužící například k načerpání sil útočníka či promyšlení dalšího útoku.⁴¹ v závěru bych tedy shrnula, že pokud půjde o takové přerušení, u kterého bude velmi pravděpodobný předpoklad dalšího pokračování útoku, bude nutná obrana i v rámci této přestávky útočníka možná. Pokud však dojde k pauze, u které je menší míra pravděpodobnosti, že útočník bude v útoku pokračovat, není proti tomuto přerušení nutná obrana již možná.

2.2.5. Vyprovokovaný útok

Nyní, po shrnutí základních podmínek útoku, se zaměřím na situace takzvaných vyprovokovaných útoků. Jedná se o protiprávní útok osoby B, kterému předchází provokace ze strany osoby A, ta se následně stane obráncem proti takovému vyprovokovanému útoku. Podmínkou je, že osoba A, tedy provokatér, jedná zaviněně a jeho jednání je schopno vyvolat útok osoby B. Obecný názor, se kterým se setkáme jak v právní teorii tak i praxi, zní, že i proti vyprovokovanému útoku je nutná obrana přípustná. Není to však tak jednoduché, jak se tato věta zprvu jeví. Základem pro posouzení možnosti obranného jednání v rámci institutu nutné obrany je rozbor provokativního jednání, které vyvolává již výše zmiňovaný útok.

První možnou situací vyprovokování útoku je, že provokatér úmyslně vyvolá útok osoby B, přičemž již při provokaci je cílem provokatéra útok vyvolat a následně podřadit svou plánovanou obranu pod institut nutné obrany. Tedy osoba A již předem má v plánu ublížit osobě B, své jednání však chce podřadit pod institut nutné obrany, aby tím byla vyloučena protiprávnost jejího chování. Za těchto okolností je logické, že osobě A bude odepřeno právo k využití institutu nutné obrany.⁴²

Podobný případ, při kterém nebude provokatérovi umožněno užití nutné obrany, nastane, pokud samotné podněcující jednání ze strany osoby A bude možno kvalifikovat jako útok. Tedy již osoba A svým provokujícím jednáním vyvolá protiprávní útok, vůči němuž bude přípustná nutná obrana ze strany původně myšleného útočníka, v tuto chvíli vlastně obránce, a to osoby B. Následná reakce osoby A na obranu osoby B nebude možná, neboť jak již bylo zmíněno výše, proti jednání v nutné obraně není nutná obrana přípustná z důvodu chybějící protiprávnosti.⁴³

Naopak se situací, při níž bude možné užití nutné obrany proti vyprovokovanému útoku, se setkáme, pokud provokatér svým jednáním pouze uplatní své právo či realizuje svou

⁴¹ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 126.

⁴² KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 440.

⁴³ Viz kap. 2.2.1. Protiprávnost a zájem chráněný trestním zákonem

povinnost. v takovém případě je jeho jednání dovolené, nikoli protiprávní a nelze ho osobě A přičítat jako vyprovokovaný útok. Má tedy právo se plně proti takovému útoku ze strany osoby B bránit nutnou obranou. Shodně bude řešena situace v případě provokací, které jsou sice společensky nemorální avšak nikoli protiprávní. Může se jednat například jen o drobné žerty, netaktnost, pošťuchování. Také pro tyto případy bude proti následnému kvalifikovanému útoku nutná obrana přípustná, neboť provokatér nejednal protiprávně.⁴⁴

2.3. Osoba útočníka

Parametry útoku, proti kterému je přípustná nutná obrana, byly nastíněny již v předchozí podkapitole. Tímto však rozbor podstatných náležitostí pro uplatnění institutu nutné obrany zdaleka nekončí. Dále bych se ráda věnovala samotné osobě, která útok provádí. Konkrétně specifickým případům jako je útok zvířete, útok úřední osoby či útok osoby trestně neodpovědné. Samozřejmě se nejedná o úplný výčet takto specifických osob. v rámci omezeného rozsahu a ne tak detailního zaměření této práce není možné obsáhnout všechny, proto budou zmíněny ty nejdiskutovanější z nich.

2.3.1. Útok zvířete

Jak již z nadpisu této podkapitoly vyplývá, útok musí být vždy veden určitou fyzickou osobou. v případech útočícího zvířete se tedy obecně o útok jako takový jednat nebude. Taková situace by se spíše dala podřadit pod pojem nebezpečí, čímž se pro ni otvírají možnosti užití nikoli nutné obrany, nýbrž institutu krajní nouze, o kterém již bylo hovořeno výše. Existují však případy, ve kterých i napadení ze strany zvířete bude moct být podsazeno pod pojem útok, proti kterému je možné užití nutné obrany, a to za podmínky, že taková agrese bude ve zvířeti vyvolaná fyzickou osobou. Tedy, že určitý člověk pošťve například svého cvičeného psa proti jiné osobě. v tu chvíli se nebude jednat o útok samotného zvířete, ale o útok osoby, která zvíře pošťvala. Živé zvíře je pouze věcí, jak o ni hovoří § 134 odst. 1 trestního zákoníku.⁴⁵ Zároveň se dá podřadit také pod pojem zbraň definovanou v § 118 trestního zákoníku, jako věc, kterou je možno učinit útok proti tělu důraznějším. Útočník tak vyvolá útok prostřednictvím zvířete, které použije jako svou zbraň. v tu chvíli má obránce možnost užití nutné obrany jak proti zvířeti, tak proti osobě útočníka, neboť se předpokládá, že ten může svými pokyny činnost zvířete ovládat a

⁴⁴ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 109-111.

⁴⁵ § 134 odst. 1 TZ: „*Věci se rozumí i ovladatelná přírodní síla. Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla, peněžní prostředky na účtu a na cenné papíry, neryplývají-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného.*“

útok tak kupříkladu udržovat.⁴⁶ Otázka, zda je nutné, aby byl útočník zároveň vlastníkem zvířete, se do možnosti užití nutné obrany ze strany obránce rozhodně nepromítne. Důsledky výše popsaného jednání budou totožné snad jen s jednou výjimkou. v případě, že by útočník nebyl vlastníkem zvířete a obránce by užil nutnou obranu a například zneškodnil takové zvíře, měl by následně vlastník zvířete proti útočnickovi právo na náhradu škody mu způsobené.⁴⁷

V souhrnu k této problematice bych se ráda pozastavila nad myšlenkou vyjádřenou již v monografii doc. JUDr. Eduarda Burdy PhD., a stejně tak v článku JUDr. Pavla Kučery a Mgr. Milana Richtera uveřejněném v časopise *Trestní právo*, kde se hovoří o tom, zda je opravdu správné posuzovat agresi nepoštvaného zvířete jako nebezpečí a nikoli útok proti kterému je přípustná nutná obrana.⁴⁸ Touto tezí vlastně dochází ke znesnadnění jednání obránce, neboť možnosti jednání v krajní nouzi jsou vázány na podmínku subsidiarity a proporcionality. Na osobu jednající v krajní nouzi se tak klade požadavek zhodnocení situace před započítáním daného jednání, což mnohdy není úplně reálné. Z praktického hlediska pokud se na osobu řítí nějaké, byť v zajetí chované, ale přesto nebezpečné zvíře, často není na úvahu či zhodnocení situace čas. Jednající nebude s největší pravděpodobností v rámci stresu a zmatku schopen krom okamžité obrany svého života hodnotit nic jiného. v konečném důsledku se mu však může stát, že orgány činné v trestním řízení neposoudí jeho jednání jako naplňující podmínky krajní nouze a bude tedy odpovídat za čin, který svým konáním způsobil.⁴⁹ Pan doc. JUDr. Eduard Burda PhD., jako řešení těchto situací navrhuje z pohledu *de lege ferenda* rozšíření útoku proti kterým je nutná obrana přípustná také na útoky ze strany nepoštvaných zvířat.⁵⁰ Osobně mám za to, že by bylo vhodné se při následujících novelách trestního zákona nad tímto názorem zamyslet.

2.3.2. Útok ze strany úřední osoby

Další specifickou situací, která může nastat, je útok úřední osoby. Úřední osobu definuje ve svém § 122 odst. 1 trestní zákoník.⁵¹ Nejprve je třeba upozornit na to, že zákon nikde

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 401 (§ 29 trestního zákona).

⁴⁷ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 77-80.

⁴⁸ KUČERA, Pavel, RICHTER, Milan. Za vraždu králíka doživotí? *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 2-3.

⁴⁹ Např. dle § 228 TZ.

⁵⁰ BURDA, Eduard. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost' činu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 59-60.

⁵¹ § 122 odst. 1 trestního zákona: „Úřední osobou je a) soudce, b) státní zástupce, c) prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, d) člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci, e) příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie, f) soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce, g) notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař, h) finanční arbitř a jeho zástupce, i) fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.“

nestanoví, že by tyto osoby měly požívat zvláštní ochranu v rámci uplatnění institutu nutné obrany ani to, že by snad nutná obrana proti jejich úkonům neměla být přípustná. Takové možnosti jsou řešeny pouze judikaturou a právní teorií. Nutno také dodat, že v soudní praxi se setkáme nejčastěji s touto problematikou v souvislosti s úkony příslušníků ozbrojených sborů.

Jednou z nejméně složitých situací se jeví případy, kdy úřední osoba jedná v rámci svých pravomocí, tedy nejedná protiprávně a nutná obrana proti takovému jednání je logicky vyloučena. Ze strany úřední osoby se v takovém případě jedná o výkon práva nebo povinnosti. Dále existují určité konkrétní případy, jimiž se zabývala v minulosti soudní praxe. Jedná se například o jednání úředních osob, které provádějí výkon rozhodnutí státního orgánu. Není v jejich pravomoci posuzovat věcnou správnost takového rozhodnutí, nýbrž pouze povinností postupovat dle rozkazů nadřízených orgánů a tento postup poté není možné považovat za útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. Stejně tak v případě, pokud někdo brání takovému výkonu rozhodnutí, úřední osoby proti němu mohou zakročit a ani tento úkon nebude protiprávní a nevyvolá útok ve smyslu možného užití institutu nutné obrany.⁵² Pokud však úřední osoba překročí svou pravomoc nebo činí úkony, ke kterým ji zákon nedává oprávnění či jedná jinak protiprávně a naplňuje veškeré znaky útoku, nepožívá ochranu podle ustanovení § 325 a § 326 trestního zákoníku a nutná obrana v takových případech bude samozřejmě možná.⁵³ Závěrem lze shrnout, že byť zákon výslovně nepřiznává úkonům úředních osob žádná privilegia ve formě omezení třetích osob v rámci nutné obrany, soudní praxe je za určitých podmínek dovozuje. Obecně také platí, že toto téma ovlivňují politické a jiné celospolečenské faktory.⁵⁴

2.3.3. Útok osoby trestně neodpovědné

Zvláštní situace může nastat také v případě jednání osob trestně neodpovědných. Jedná se především o osoby jednající v nepřičetnosti, ve skutkovém omylu, či úkony osoby pro svůj věk trestně neodpovědné.⁵⁵ Otázka zní, zda i proti jednání těchto osob v případě naplnění znaků útoku je možné užití institutu nutné obrany. Odpověď není však jednoznačná.

Starší právní nauka se ve svých tezích přiklání k názoru, že je potřeba brát určitý ohled na tyto osoby. Jejich jednání tak nemělo být posuzováno jako útok, nýbrž pouze jako nebezpečí, z čehož vyplývá, že možnost obrany zde byla za podmínek jednání v krajní nouzi. Ochrana trestně neodpovědných osob zde byla zřejmá, neboť krajní nouze nutně vyžaduje před počínáním obránce především rozmysl, zda takové nebezpečí nelze odvrátit jinak a navíc splnění podmínky proporcionality. Ta se zde však neuplatnila v totožné podobě, v jaké byla výše

⁵² Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR ze dne 24. 3. 1987, sp. zn. 7 Tz 15/87.

⁵³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR z 18. 1. 1980 sp. zn. 6 Tz 70/79.

⁵⁴ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 101-109.

⁵⁵ Nepřičetnost § 26 TZ, skutkový omyl § 18 TZ, věk § 25 TZ.

popisovaná u krajní nouze⁵⁶, avšak byla redukována ve prospěch obránce. Toto zmírnění podmínky proporcionality spočíval v tom, že následek, který nastal, mohl být stejně závažný, nikoli však závažnější než ten, který díky útoku osoby trestně neodpovědné, hrozil.

Výše popsané pojetí je v dnešní právní teorii již překonáno. v současné době se objevují spíše názory souhlasící s možností užití nutné obrany proti útokům trestně neodpovědných osob. Uvádí se celá řada důvodů, proč bylo od předchozí koncepce upuštěno. Prvním z nich je například fakt, že útoky osob nepřičetných či osob pro svůj věk trestně neodpovědných mohou mít v určitých případech mnohem vyšší intenzitu a nebezpečnost než útoky osob trestně odpovědných. Bylo by tak nespravedlivé požadovat po obránci, aby v takto psychicky náročné situaci splnil podmínku subsidiarity a proporcionality svého jednání. Co se týká určité možnosti ochrany těchto osob vyvolávajících útok, je možná i při užití nutné obrany, neboť orgány činné v trestním řízení samozřejmě mohou přihlédnout k jejich stavu při zjišťování přiměřenosti jednání ze strany obránce. Dalším faktem je, že pokud jsem v podmínkách útoku jasně vymezila, že tento nemusí vždy naplňovat znaky trestného činu, dovozuje se, že ani osoba útočnicka nemusí být při vyvolání útoku trestně odpovědná. Obecně se má za to, že je u těchto osob vyloučeno sankcionování za jednání, které ve svém stavu způsobí. I přesto se však může jednat o protiprávní jednání ohrožující zájmy chráněné trestním zákonem, možnost obránce bránit se nutnou obranou tedy nemůže být vyloučena.⁵⁷

2.3.4. Útok více osob

Poslední z rozebíraných variant v této podkapitole bude útok prováděný více osobami současně. Základní pravidlo, podle kterého se určuje, zda se jedná o nutnou obranu nebo jen vzájemné napadání více osob, tkví v rozdělení rolí při provádění útoku a obrany. Napadají-li se tři či více osob navzájem, kdy nelze především díky střídání rolí rozeznat kdo je v kterou chvíli útočnickem a kdo obráncem, nebude nutná obrana v této situaci přípustná ze strany žádného z nich. Místo toho budou naplněny znaky trestného činu rvačky, který je definován v § 158 trestního zákoníku jako úmyslné ohrožení života nebo zdraví jiného způsobené účastenstvím ve rvačce.⁵⁸

Naopak v situaci, kdy je zjevné, že na jednu pouze bránící se osobu útočí více osob, je využití institutu nutné obrany na místě. Obránce se může poté bránit proti každému z útočníků a

⁵⁶ Srov. § 28 odst. 2 trestního zákoníku

⁵⁷ NÝVLTOVÁ, Iveta. Objektívni a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 7, s. 204-206.

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 23. února 1960, sp. zn. 5 Tz 10/60.

kromě nich také proti nepřímým pachatelům nebo účastníkům dle § 24 trestního zákona, pokud by obrana skrze tyto osoby mohla vést k efektivnímu odvracení útoku hlavních útočníků.⁵⁹

2.4. Odražení útoku

2.4.1. Vývoj mezi přípustného obranného jednání

Troufám si tvrdit, že tato podkapitola je z hlediska soudní praxe v rámci nutné obrany jedna z nejdůležitějších. Trestní zákon o samotném způsobu obrany říká jen to, že nesmí být zcela zjevně nepřiměřený způsobu útoku. Z takového vymezení vyplývá, že upřesnění dané problematiky je potřeba dovozovat z judikatury soudů. v každém konkrétním případě pak bude sehrávat také velkou roli posouzení dané kauzy orgány činnými v trestním řízení a jejich přihlídnutí k okolnostem nastalé situace.

Z hlediska vývoje možného obranného jednání slučujícího se s institutem nutné obrany bylo v § 8 zák. č. 86/1950 Sb., trestní zákon, definováno, že jednání proti útoku nebude trestným činem, byla-li obrana vůči útoku přiměřená. V rámci pojmu přiměřenost se zkoumal nejen způsob útoku a způsob obrany, nýbrž se také porovnával hrozící následek z útoku a následek obranou způsobený, potřebnost obrany a mnoho dalších kritérií, které se posuzovaly komplexně ve vzájemných souvislostech. Dalo by se říci, že přiměřenost zde zakotvená kladla na orgány činné v trestním řízení velké nároky na zjišťování materiální stránky skutku a jeho hodnocení. Pro obránce byla tímto vymezením velmi zúžena možnost domoci se beztrestnosti za své jednání, neboť aby se tak stalo, muselo být jeho jednání posouzeno jako přiměřené ze všech zkoumaných pohledů.⁶⁰

Následná rekonstrukce trestního práva v podobě zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, se ve svém § 13 přiklonila již k negativně vymezené koncepci možného obranného jednání. „*Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.*“ Zde tedy nově přibyl pojem zřejmé nepřiměřenosti. Asi každý z této díkce vycítí, že na rozdíl od té předchozí z roku 1950 bylo cílem zákonodárce rozšířit možnosti obranného jednání v rámci institutu nutné obrany a zahrnout tak za určitých okolností i jednání nepřiměřená do přípustných mezí nutné obrany. Již se při posuzování obranného jednání nemusely zkoumat všechna možná hlediska naznačená výše, nýbrž zde bylo jasně odkázáno, že mezi hlavní dvě měřítka patří povaha a nebezpečnost útoku. Stále se však nejednalo o zakotvení možnosti obrany v takové podobě, v jaké ho známe dnes.⁶¹

⁵⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 436.

⁶⁰ LATA, Jan. Vývoj institutu nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. *Trestní právo*, 1999, č. 2, s. 20-23.

⁶¹ LATA, Jan. Vývoj institutu nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. *Trestní právo*, 1999, č. 2, s. 20-23.

V roce 1993 přinesla novela trestního zákona⁶² novou dikci nutné obrany, jejíž podoba byla následně převzata i do dnešního trestního zákoníku. Jedná se o dikci říkající, že nutná obrana není přípustná, byla-li zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Meze nutné obrany se tímto novým zakotvením rozšířily, a to do takových sfér, ve kterých již opravdu bude muset být nepřiměřenost natolik markantní a očividná, aby bylo nutné učinit osobu za obranné jednání trestně odpovědnou.⁶³ Alespoň nastínění těchto mezí je vymezeno rozbořem judikatury níže.

2.4.2. Současné pojetí přípustného obranného jednání

Základním účelem obrany je efektivně odvrátit jednání útočníka ohrožující zájmy chráněné trestním zákonem, kterým naplňuje znaky útoku. Abychom mohli reálně kupříkladu zastavit někoho v jeho konání, obecně platí, že musíme vyvinout větší aktivitu, než tento jedná. Takové hledisko lze použít také na jednání v nutné obraně, kdy k odvrácení útoku je nejčastěji potřebné jednání intenzivnější, než je samotný útok.⁶⁴ v opačném případě by se totiž obránce vystavil spíše naštvání útočníka či zvýšení jeho agrese a tím by útok jen zhoršil, nikoliv odvrátil. Lze tak shrnout, že napadená osoba se může bránit vyšší intenzitou jednání než je samotný útok. I tato intenzita má však své meze. Obránce by měl zvolit z těch efektivních možností svého jednání tu co možná nejméně intenzivní. Výše zmíněné dokládá i věta, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Pojmy „zcela zjevně“ vyvolávají jakýsi pocit, že by zjevnost měla být jasná také obecné veřejnosti, která se situace útoku a následné obrany neúčastnila. v rámci takového hodnocení se však právní teorie kloní k názoru, že je potřeba tento pojem vykládat subjektivně, tedy s ohledem na psychický stav obránce v době skutku. Samozřejmě i při subjektivním výkladu je potřeba zachovat určité hranice a korigovat ho také výkladem objektivním. Bez korektivu by totiž orgány činné v trestním řízení musely připustit a ospravedlnit také situace, při kterých obránce zcela chybně a neomluvitelně zhodnotil situaci, což by se mu rozhodně mělo přičítat k tíži.⁶⁵

K pojmu zcela zjevné nepřiměřenosti obrany se vztahuje poměrně početná množina soudních rozhodnutí. Ty obsahují případy, ve kterých se nemusí vždy jednat o zcela zjevně nepřiměřené jednání. Kupříkladu pokud obránce použije zbraň proti neozbrojenému útočníkovi v případě, že to je jediný efektivní a možný způsob obrany.⁶⁶ Avšak i kdyby jediným nebyl, tak

⁶² Novela provedená zákonem č. 290/1993 Sb.

⁶³ KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 143-151. Podobně též: KRÁLÍK, Michal. Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 5-12.

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1400/2014.

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 404-407 (§ 29 trestního zákona).

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 3 Tdo 840/2006.

stále není nutné okamžitě takové jednání označit za exces z nutné obrany.⁶⁷ Stejně tak pokud užije obránce střelnou zbraň vícekrát, v důsledku čehož dojde k usmrcení útočníka.⁶⁸

Pojem „způsob útoku“, jak jej vymezuje zákon, lze chápat poměrně široce. Zahrnuje se pod něj nejen vedení útoku a jeho intenzita, kterou se mají na mysli užití prostředky, osoba útočníka, její zvláštnosti či dovednosti, množství útočníků, místo a čas útoku, ale i zohlednění ohroženého zájmu chráněného trestním zákonem a možných hrozících následků.⁶⁹ Obránce se může úspěšně bránit jak komisivním jednáním tak omisivním. Jako příklad omisivního jednání odborná literatura uvádí nejčastěji případy neodvolání psa obráncem, který mu přiběhl na pomoc poté, co útočník vlastníka psa napadl.⁷⁰

Ve srovnání s institutem krajní nouze není obecně potřebné u nutné obrany naplnit podmínku subsidiarity ani proporcionality. Nemusíme se tedy bát postihu za obranné jednání v případě, že jsme se aktivně bránili přesto, že útok šlo odvrátit kupříkladu útekem.⁷¹ Velmi podobný názor je uveden i v další judikatuře, která se kloní k tomu, že není nutné se útoku útočníka bránit útekem v případě, že je zde varianta i jiného způsobu obrany.⁷² Co se týká proporcionality, ani ta se u nutné obrany neuplatní. Není však vyloučeno, že orgány činné v trestním řízení budou otázku hrozícího a reálného následku posuzovat a přispěje to částečně k jejich rozhodnutí. v takovém případě by však neměly v obecné rovině přikládat velký význam pouze srovnání závažnosti ohroženého zájmu chráněného trestním zákonem z útoku a porušeného zájmu v rámci obranného jednání, nýbrž vše hodnotit v rámci komplexního posouzení nastalé situace.⁷³

Krom výše zmíněných tezí existuje ještě jeden institut, o kterém by se dalo říci, že se podobá principu proporcionality vyjádřenému však pouze ve své slabší podobě. Jedná se o potřebnost obrany. Již ze samotného označení mnou zkoumané okolnosti vylučující protiprávnost vyplývá, že by k obraně mělo dojít až v případě nutnosti. Potřebnost či nutnost obrany tedy lze zařadit jako objektivně posuzující se hledisko spadající pod zákonný pojem zcela zjevné nepřiměřenosti.

K obranému jednání bych ještě ráda zmínila jednu specifickou variantu posouzení nutné obrany. V průběhu psaní své práce jsem spolupracovala s Městským státním zastupitelstvím v Brně, které mi poskytlo aktuální judikaturu i cenné poznatky vztahující se k institutu nutné

⁶⁷ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 19. 12. 1994, sp. zn. 7 To 202/94.

⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 3 Tdo 840/2006.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 269. Podobně též: DOLENSKÝ, Adolf. Nová koncepce nutné obrany. *Bulletín advokacie*, 1994, č. 1, s. 19-26.

⁷⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 444-448.

⁷¹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 12. 1994, sp. zn. 7 To 202/94.

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007.

⁷³ TESCHLER, Eduard. K některým otázkám nutné obrany. *Trestní právo*, 1997, č. 10, s. 10-11.

obranu. Krom jiného jsem narazila také na rozhodnutí, ve kterých nebylo možné vyvrátit tvrzení obžalovaného, že jednal v nutné obraně. Nejčastěji se jednalo o případy způsobení újmy na zdraví v rámci konfliktu mezi poškozeným a obžalovaným bez dalších svědků. Výpověď poškozeného nebyla soudem hodnocena jako dostatečně věrohodná a v určitých momentech ani reálná a srozumitelná, zároveň nebylo možno provést další důkazy, které by celou situaci blíže objasnily. V konečném důsledku soud zhodnotil, že není možné jeho rozhodnutí opřít o jednoznačné stanovisko, jak ke zranění poškozeného vůbec došlo. Následně rozhodl na základě zásady *in dubio pro reo* ve prospěch obžalovaného vydáním zprošťujícího rozsudku v důsledku jednání obžalovaného v nutné obraně.⁷⁴

2.4.3. Exces z nutné obrany

Jak již bylo naznačeno výše, meze pro uplatnění nutné obrany jsou v našem právním řádu upraveny poměrně široce. Nicméně nejsou úplně bezbřehé. Mohou tedy nastat situace jednání, které se pod institut nutné obrany nepodřadí a obránce bude následně za své činy plně odpovědný. Tyto případy se nazývají takzvanými excesy z nutné obrany. Právní teorie dovozuje dva základní typy vybočení z mezí obranného jednání.

První varianta představuje možnost užití obrany, neboť je zde útok splňující všechny potřebné znaky, obránce však své jednání, jak se říká, přepískne, a to velmi citelně, obrana poté bude zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Nebudou tedy naplněny znaky obranného jednání zmíněné v předchozí podkapitole. Jako příklad mne z judikatury zaujal případ útoku muže A proti muži B, kdy soudy zhodnotily, že muž B musel od útoku jednoznačně očekávat, že mu nehrozí újma na životě, nýbrž pouze pár ran pěstí od útočnicka jako odplata za předchozí bagatelní spor. Takové tvrzení bylo opřeno o několik bodů blíže rozebraných v daném nálezu. Muž B se začal proti útočnickovi bránit velkým kuchyňským nožem, který pro všechny případy nosil stále u sebe. Útočnicka několikrát bodnul do oblasti hrudníku, dolních končetin a zad. Útočník následně v důsledku takového obranného jednání muže B zemřel. Soudy v této kauze posoudily jednání obránce spadající pod intenzivní exces z nutné obrany. Braly přitom v úvahu použitou zbraň, četnost a intenzitu bodných zranění.⁷⁵

Druhým vybočením z mezí nutné obrany může být takzvaný exces extenzivní. Zde na rozdíl od prvního případu chybí podstatný znak útoku, a to z hlediska časového. Jedná se o kauzy, při kterých útok již skončil či ještě nezapočal a není ani přímo hrozící. Nutná obrana tedy logicky bez útoku není možná a obránce bude za svůj čin trestně odpovědný. v rámci extenzivního excesu právní teorie dále rozeznává vybočení z mezí nutné obrany způsobené zlostí,

⁷⁴ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. 2. 2013, sp. zn. 9 To 432/2012.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 433/2002

tedy nejčastěji úmyslným jednáním směřujícím k jakési pomstě či odvetě útočníkovi. Takové případy se označují za exces stenický. Naopak pokud obránce jedná ve stavu úleku, zmatku či strachu, jeho čin bude označen za exces astenický.⁷⁶

Z dříve zmíněných skutečností vyplývá, že v případě excesu z nutné obrany nese obránce trestní odpovědnost za své jednání dle naplnění znaků skutkových podstat trestných činů. Za určitých situací by se ale otázka trestní odpovědnosti a v rámci ní především sankcionování mohla zdát jako nespravedlivá vůči jednání obránce. Existují proto určité zohledňující faktory, kterými je možné postih za jednání v excesu značně snížit či dokonce vyloučit.

První varianta, která může nastat, předpokládá vybočení z mezí nutné obrany způsobené úmyslným jednáním obránce v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku či jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání útočníka. Pokud při takovém excesu způsobí obránce útočníkovi ublížení na zdraví, těžkou újmu na zdraví⁷⁷ nebo ho dokonce usmrtí, jeho jednání bude možno podřadit pod jednu z privilegovaných skutkových podstat trestných činů uvedených v trestním zákoníku. v obou případech ublížení na zdraví bude moci být dané jednání posouzeno jako trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a TZ a v případě usmrcení bude moci být přihlédnuto k privilegované skutkové podstatě v § 141 TZ definující trestný čin zabití. Nutno opětovně zdůraznit, že ve všech výše popsaných případech se musí jednat o zaviněné jednání obránce ve formě úmyslu.

V souvislosti s privilegovanou skutkovou podstatou zabití je dle mého názoru na tomto místě nutné zmínit také mediálně známý případ majitele výkupny druhotných surovin, který přistihl zloděje při krádeži v tomto objektu. Na vozidlo odjíždějící z místa činu dvakrát vystřelil a krom jiných následků vážně zranil dívku sedící ve vozidle. Zranění si vyžádalo chirurgické odstranění dívčina oka, čím byla konstatována její těžká slabozrakost až nevidomost. Nejvyšší soud zde především řešil otázku, zda je možné jednání majitele objektu posoudit z hlediska privilegované skutkové podstaty zabití ve stádiu pokusu či dle pokusu trestného činu vraždy. Základem tedy bylo posouzení, zda majitel výkupny jednal v omluvitelném hnutí mysli. Nejvyšší soud se obecně k tomuto polehčujícímu a pochopitelnému stavu pachatele vyjádřil následovně: *„K tomu, aby se mohlo jednat o stav silného rozrušení pachatele trestného činu zabití ve smyslu § 141 odst. 1 TZ, tedy musí být nějaký mimořádně intenzivní podnět, který by jej mohl vyvolat. Takovým podnětem pak zásadně nebude krádež majetku pachatele, byť k ní v minulosti mohlo dojít již vícekrát, pokud navíc ani není zřejmé, kdo se dopouštěl předchozích krádeží.“* Nejvyšší soud tedy neshledal útok proti majetku podnětem tak

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 408-409 (§ 29 trestního zákona).

⁷⁷ § 122 trestního zákoníku

mimořádné intenzity a závažnosti odůvodňující jednání v omluvitelném hnutí mysli a jeho kvalifikaci dle § 141 TZ.⁷⁸

Dalším možným typem je redukce trestní sazby. v případě excesu z nutné obrany, který naplnil znaky skutkové podstaty určitého trestného činu a jednající za něj bude trestně odpovědný, se jeví s ohledem na situaci, při níž byl skutek naplněn, správným, umožnění užití ustanovení snižující hrozící sankci. Jde tedy o aplikaci § 41 trestního zákoníku. Zde najdeme polehčující okolnosti, ke kterým soud při stanovení výše trestu přihlíží. v rámci problematiky probírané v této podkapitole se nejčastěji používá okolnost dle § 41 písm. g), která se vztahuje na všechny typy excesu z nutné obrany a díky níž dochází krom jiného k zohlednění nutnosti odvrátit útok jednajícího.⁷⁹ Krom této je možné připuštění také polehčující okolnosti zabývající se psychickým stavem v době jednání obránce, tedy že jednal kupříkladu v silném rozrušení, jak stanoví § 41 písm. b) či jeho chování ovlivnila hrozba nebo nátlak útočníka dle § 41 písm. d). Polehčující okolnost dle písm. b) však nelze užít v případě posouzení jednání dle privilegovaných skutkových podstat, o kterých bylo hovořeno výše⁸⁰, neboť ty již zmíněný faktor psychického stavu obránce zahrnují.

Krom polehčujících okolností mohou orgány činné v trestním řízení přihlédnout k ustanovení § 58 odst. 6 trestního zákona, v rámci kterého může dojít v případě excesu z nutné obrany ke snížení trestu odnětí svobody až pod dolní hranici trestní sazby stanovené trestním zákonem. Nutno dodat, že pro takové mimořádné snížení trestu odnětí svobody nejsou zákonem stanovena další pravidla, opět bude tedy záviset na komplexním posouzení situace orgány činnými v trestním řízení.⁸¹

Podřazením pod jednu z privilegovaných skutkových podstat, uplatněním polehčujících okolností či mimořádným snížením trestu odnětí svobody však tento výčet zmírňujících prostředků, které je možné užít v případě vybočení z mezí nutné obrany, ani zdaleka nekončí. Jednou z dalších možných variant a zároveň také poslední, kterou se budu v této práci zabírat, je institut upuštění od potrestání upravený v § 46 odst. 1 trestního zákona.⁸² za splnění podmínek zde daných se může stát, že orgán činný v trestním řízení sice uzná jednání obránce za exces z nutné obrany, nicméně vzhledem k okolnostem činu a následnému jednání trestně odpovědného, danou osobu nepotrestá. Nutno zdůraznit, že taková úleva může být poskytnuta

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010.

⁷⁹ § 41 písm. g) TZ: „Soud jako ke polehčující okolnosti přibližně zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost.“

⁸⁰ § 141 a § 146a trestního zákoníku

⁸¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 451-453.

⁸² § 46 odst. 1 TZ: „Od potrestání pachatele, který spáchal přečin, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, lze upustit, jestliže vzhledem k závažnosti spáchaného přečinu a dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti.“

ze strany orgánu činných v trestním řízení pouze v případě, že se obránce dopustí v rámci své nepřiměřené obrany přečinu.⁸³

2.4.4. Putativní obrana

Krom výše zmíněných může nastat také situace, kdy obránce má za to, že je zde kvalifikovaný útok a jsou tak splněny podmínky pro jeho jednání v nutné obraně, ačkoli tomu tak reálně není. Takovému obrannému jednání se říká takzvaná putativní neboli domnělá obrana. Základním předpokladem pro jeho posouzení je prokázání, že se obránce skutečně mohl domnívat na splnění podmínek nutné obrany. Zde je opět nutné, aby soud zohlednil subjektivní pohled obránce na celou situaci, samozřejmě s objektivním korektivem. Po naplnění zmiňovaného podstatného předpokladu bude možné obranné jednání posoudit jako jednání v pozitivním skutkovém omylu dle § 18 odst. 4 trestního zákoníku, v němž je v rámci případů putativní obrany stanovena nemožnost podřazení obrany pod jednání ve formě úmyslu, nýbrž pachatelé bude moct být přičtena trestní odpovědnost maximálně za nedbalostní trestný čin.⁸⁴ Lze tedy dovodit, že jednáním v takzvané domnělé nutné obraně je možné se stát trestně odpovědným za nedbalostní trestný čin nebo trestní odpovědnost obránce úplně vyloučit. Druhý případ nastane, pokud obránce svůj omyl nezavinil ani z nedbalosti.⁸⁵ Je nutné podotknout, že byť může nastat vyloučení trestní odpovědnosti, protiprávnost činu zůstává zachována, z čehož vyplývá, že proti putativní nutné obraně je možné užití nutné obrany.⁸⁶

2.5. Osoba obránce

Obráncem může být kdokoliv v případě, že je veden výše kvalifikovaný útok na zájmy chráněné trestním zákonem. Z kriminologického pohledu je mnohdy nutné, aby obránce při svém útoku zohlednil určité faktory, neboť právě tyto mohou být následně brány v potaz při posuzování obranného jednání orgány činnými v trestním řízení či mít za následek i takzvaný exces z nutné obrany. Jedná se například o fyzickou stavbu těla a kondici obránce v porovnání s útočníkem či jeho specifické schopnosti a dovednosti.⁸⁷ Není nikde stanoveno, že obránce, který ovládá nějaký druh bojového umění, jej proti útočníkovi nemůže užít. Samozřejmě má

⁸³ § 14 odst. 2 TZ: „Přechýny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.“

⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 938/2012.

⁸⁵ § 16 trestního zákona

⁸⁶ BURDA, Eduard. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost činu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 93-95.

⁸⁷ BURDA, Eduard. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost činu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 102-105.

právo se bránit. U své obrany však musí víc než kdokoliv jiný dbát na nepřekročení výše nastíněných mezí nutné obrany.⁸⁸

Nutno podotknout, že trestní zákon výslovně neuvádí, že obráncem může být jen ten, proti němuž útok směřuje, neboli napadený, jehož právo je přímo útokem dotčeno. Postačuje, že obránce odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem. Tato volná díkce tedy nevylučuje a zároveň soudní judikatura potvrzuje, možnost užití institutu pomoci v nutné obraně.⁸⁹ Pokud bychom to chtěli pojmut v obecnější podobě, oprávnění k pomoci v nutné obraně je možné dovodit také ze základních práv a svobod obsažených v Listině.⁹⁰ v souhrnu tedy existují tři možné varianty obranného jednání. v prvním případě jedná samotný člověk, proti němuž útok směřuje. Další variantou je, že fyzická osoba, proti níž útok směřuje, se nebrání a v rámci mravní solidarity společnosti se obranného jednání ujme a bude poskytovat ochranu zájmům jiného někdo třetí. Tohoto jedince budou následně orgány činné v trestním řízení považovat za obránce. Poslední možnou variantou je, že se brání jak osoba, proti níž útok směřuje, tak pomocník. v takovém případě budou oba posuzováni jako obránci. v případě zachování mezí nutné obrany tak ani jeden z nich nebude trestně odpovědný za následek způsobený útočníkovi.

⁸⁸ ŠTANCL, Jiří. *Bojový sport (karate) jako přítěžující okolnost* [online]. Akstancl.cz, 4. Zář 2007. Dostupné na: <http://www.akstancl.cz/aktuality/29-bojovy-sport-karate-jako-pritezujici-okolnost.php>

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. září 1969 sp. zn. 7 Tz 67/69. Podobně též: JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 266.

⁹⁰ Konkrétně: čl. 2 odst. 3, čl. 3 odst. 3, čl. 6 odst. 4 LZPS.

3. Rozbor konkrétního případu

Jak jsem již zmiňovala výše, při psaní této práce jsem spolupracovala s Městským státním zastupitelstvím v Brně. Byly mi poskytnuty cenné rady i potřebné materiály, které využiji především v této kapitole. Její náplní tak bude rozbor reálného případu, který se stal ke konci října roku 2013. Účelem této analýzy bude především navázání na v předchozí kapitole vymezené podmínky nutné obrany, její meze a rozbor komplexního hodnocení této kauzy soudy. v první instanci rozhodoval Městský soud v Brně a následně po podaném odvolání ze strany státního zástupce se věci zabýval Krajský soud v Brně jako soud odvolací.

3.1. Skutkový stav v přípravném řízení až do nařízení hlavního líčení

Skutkový stav, tak jak jej popisuje obžaloba vycházející z podkladů policejního orgánu předaných státnímu zástupci, se vztahuje k činu, který se stal v nočních hodinách před hlavním nádražím v Brně na nástupním ostrůvku tramvajové zastávky. Obžalovaný, v našem případě osoba A, zde měl aktivně vyvolat konflikt s poškozeným, označovaným dále také za osobu B. Tato nehoda vyústila v čin, při kterém obviněný uchopil poškozeného za hlavu a několikrát s ní udeřil o kovové zábradlí, které se na místě činu nacházelo. Poškozenému tak způsobil tržnou ránu v oblasti čela v délce šesti centimetrů a otřes mozku. Po tomto incidentu se poškozený sesunul bezvládně k zemi, obžalovaný do něj ještě několikrát kopnul a poté z místa činu odešel. Celkově byla zranění poškozeného zhodnocena jako středně těžká poranění, která neohrožovala poškozeného na životě. Dle znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, vzhledem k intenzitě a způsobu útoku, poškozenému reálně hrozila mnohem závažnější zranění v podobě zlomeniny lebky či zhmoždění mozku. Na základě těchto okolností státní zástupce navrhl v obžalobě potrestání osoby A za zvláště závažný zločin těžkého ublížení na zdraví dle § 145 trestního zákona ve stádiu pokusu dle § 21 odst. 1 TZ v jednočinném souběhu s přečinem výtržnictví dle § 358 odst. 1, 2 písm. a).

Osoba A se v protokolu o výslechu osoby podezřelé a stejně tak v protokolu o vazebním zasedání ke spáchanému skutku z velké části doznala. Rozpor uvedla pouze v popsáném vyvolání konfliktu. Dle výpovědi osoby A zde mělo dojít konkrétně k tomu, že tato osoba seděla na lavičce ve chvíli, kdy k ní přišla osoba B tedy poškozený. Ten udeřil osobu A pěstí do pravé ruky a následně do levé části tváře pod oko. Osoba A se na popud takového jednání zvedla a udeřila osobu B také. Došlo k vzájemné šarvátce, při níž osoba B uchopila osobu A za vlasy. Osoba A se nemohla z jeho držení vymanit, a tak se rozhodla přehodit osobu B přes zábradlí, u kterého se čin odehrával. To se však nepovedlo. Osoba A následně uchopila poškozeného za hlavu a započala naplňovat skutek popsáný v obžalobě. Vyjádřila se k němu v tom smyslu, že

se nejednalo o zvlášť surové bouchání hlavou o zábradlí, nýbrž pouze jemné klepání. Krom výše zmíněného osoba A dodala, že se s poškozeným zná od vidění a byla jím několikrát v minulosti napadena. Nikdy to však policejnímu orgánu neoznámila.

Poškozený podal vysvětlení pouze v době, kdy byla celá věc šetřena jako přestupek. Toto bylo zaznamenáno do úředního záznamu o podání vysvětlení. Poté byl poškozený dlouhodobě nekontaktní z důvodu vážného stádia nemoci a následně před projednáním věci v hlavním líčení zemřel. Nutno podotknout, že jeho smrt nastala v důsledku nemoci, nikoli v důsledku zranění mu způsobených osobou A, což potvrzuje znalecký posudek z oboru zdravotnictví. V rámci podání vysvětlení uvedl, že šel po nástupním tramvajovém ostrůvku, pozdravil osobu A a následně byl touto osobou napaden. Snažil se bránit, ale po úderech hlavou o zábradlí přestal situaci vnímat. Proč ho osoba A napadla, nevedl. Šlo dle jeho názoru o neočekávaný útok.

3.2. Řízení před soudem prvního stupně

V řízení před Městským soudem v Brně došlo k výslechu tří svědků, kteří se v době skutku na místě činu vyskytovali. Svědek X v době činu seděl také na lavičce v blízkosti obžalovaného. Průběh začínajícího konfliktu však přesně nezpozoroval. Zprvu mu nekladl velký význam, navíc byt' obžalovaný seděl po jeho levé straně, byla u svědka prokázána silná tupozrakost, pro kterou musí nosit brýle a celkově na levou stranu skoro nevidí. Potvrdil však, že mezi obviněným a poškozeným došlo před v obžalobě popsaným skutkem u zábradlí k potyčce. Nedokázal však přesně určit, kdo ji vyvolal ani její průběh. Jakmile obviněný tloukl hlavou poškozeného o zábradlí, vzdálil se svědek X z místa činu a přivolal hlídku policie.

Svědka Y viděl v obžalobě popsaný skutek z autobusu, ve kterém v době činu seděl. Začátek konfliktu však neviděl. Poté, co vystoupil z autobusu, se od jiného muže na místě činu dozvěděl, že poškozený měl na obviněného zaútočit jako první. Sám však tento útok nezpozoroval.

Svědkyně Z stejně jako předchozí svědek neviděla počátek konfliktu, ale zbytek tedy skutek popsaný v obžalobě, již pozorovala. Zároveň uvedla, že obžalovaný na poškozeného po několika ranách do zábradlí křičel, že ho poškozený také napadl. Celkově se všechny svědecké výpovědi shodly v brutalitě útoku obžalovaného vůči poškozenému, stejně jako na tom, že poškozený se při skutku popsaném v obžalobě nijak nebránil.

Obžalovaný se v řízení před soudem vyjádřil tak, že nechce na své výpovědi nic měnit ani doplňovat. Jeho obhájce pouze podotknul, že obžalovaný jednal po napadení ze strany poškozeného v silném rozrušení ze strachu o svůj život, a to v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, spočívajícího v jejich vzájemných konfliktech

z minulosti. Zároveň také dodal, že obžalovaný jednal ve zmatku a strachu, neboť se mu nedařilo vysmeknout z toho, jak jej poškozený držel za vlasy. Nutno zdůraznit, že zde poprvé v rámci celého řízení zazněly teze týkající se toho, že obviněný jednal v omluvitelném hnutí myslí či v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Na základě těchto tvrzení následně obhájce obviněného zdůraznil, že se jednalo o extenzivní exces z nutné obrany a navrhl, aby skutek byl posouzen a trest za něj udělen dle privilegované skutkové podstaty přečinu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky dle § 146a odst. 3 TZ ve stádiu pokusu dle § 21 odst. 1 TZ v jednočinném souběhu s přečinem výtržnictví dle § 358 odst. 1,2, písm. a) TZ.

3.3. Rozhodnutí soudu prvního stupně

Městský soud v Brně celou záležitost zhodnotil a ve věci vydal rozhodnutí, že obžalovaný naplnil svým jednáním znaky pokusu přečinu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky v intencích § 21 odst. 1, § 146a odst. 3 TZ a současně přečinu výtržnictví dle § 358 odst. 1, 2 písm. a) TZ, neboť byl již v minulosti pro trestný čin výtržnictví jednou odsouzen. Svůj závěr soud opřel o tvrzení, že obžalovaný překročil meze nutné obrany, jednal tedy v extenzivním excesu a zároveň v silném rozrušení ze strachu i v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Za tento skutek uložil osobě A trest odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců s odkladem na zkušební dobu v trvání dvou let.

Při svém rozhodování se Městský soud v Brně přiklonil k tvrzení, že prvotní útok nebyl veden ze strany obžalovaného, nýbrž poškozeného. Tedy že obžalovaný skutečně zprvu jednal v nutné obraně navazující na útok osoby B. Jedním z důvodů takového závěru a také nejspíš tím nejstěžejnějším byla nemožnost plnohodnotného prokázání kterékoliv z předkládaných verzí, v důsledku čehož soud přistoupil k uplatnění zásady *in dubio pro reo*. Soud se zabýval také zhodnocením svědeckých výpovědí. K podpoře prvotního útoku ze strany poškozeného uvedl, že svědek Y vypověděl, že jiný muž, který byl přítomen na místě spáchaného skutku mu po činu sdělil, že útok započal poškozený. Dále dle svědkyně Z měl obžalovaný křičet během svého jednání na poškozeného, že si neměl začínat. Výpověď svědka X nic takového sice nedokazuje, ale ani nevylučuje, že by počáteční útok zahájil poškozený.

Po zhodnocení, že zde byl útok ze strany osoby poškozené, soud dovedl jasné právo obžalovaného se proti útoku bránit. Dále však zkoumal, zda obrana byla či nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Soud se v rámci svého hodnocení přiklonil k variantě, že prvotní nutná obrana obžalovaného přerostla v extenzivní exces. Z důvodu důkazní nouze nebylo však možné přesně vymezit okamžik, kdy k excesu došlo. Celkově tedy obžalovaný vybočil z mezí nutné obrany z hlediska toho, že útok poškozeného již netrval. V rámci takového tvrzení se soud

prvního stupně odvolává především na svědecké výpovědi, ve kterých bylo několikrát zmíněno, že poškozený se po prvních úderech hlavou o zábradlí již jinak nebránil a následně se sesunul k zemi. Soud neměl důvod těmto svědkům nevěřit. Obžalovaný tak od jistého momentu již nebyl v pozici obránce, neboť na předchozí útok poškozeného odpověděl nepochybně útokem novým, čímž bylo právě v obžalobě zmíněné tlučení hlavou poškozeného o zábradlí a následné kopnutí do jeho již bezbranného těla.

Po konstatování extenzivního excesu z nutné obrany se soud zaobíral obhájcem obžalovaného namítaným jednáním v omluvitelném hnutím mysli, které mohlo ovlivnit nejen právní kvalifikaci skutku, nýbrž s ní také rozsah možného uložení trestu. Soud zde uvěřil výpovědi obžalovaného týkající se předchozího opakovaného napadání jeho osoby ze strany poškozeného. Soud dále konstatoval, že je nutné brát ohled také na zdravotní stav poškozeného při incidentu, kdy v důsledku již v té době probíhající vážné choroby se mohl chovat podrážděně případně agresivně. Zohledněny byly také stavby těl obou aktérů, kdy soud z pořízené fotodokumentace poškozeného před jeho smrtí shledal, že osoba B byla o dost vyšší postavy než osoba A. Zároveň ze spisu policejního orgánu vyplynulo, že poškozenému byla ještě tři hodiny po incidentu naměřena dechovou zkouškou 1,18 ‰ alkoholu. Celkově soud tedy došel k závěru, že obžalovaný skutečně jednal v silném rozrušení ze strachu o svůj život především díky stavbě těla poškozeného a jeho posílení alkoholickými nápoji a zároveň i v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, spočívajícího v jeho dřívějších útocích vůči obžalovanému, byť nebyly nikdy hlášeny příslušným orgánům.⁹¹

3.4. Odvolání

Státní zástupce nesouhlasil s rozsudkem soudu prvního stupně, a to jak se samotnými skutkovými zjištěními a s učiněným právním hodnocením skutkového stavu, tak s uloženou výší trestní sazby. v podaném odvolání v neprospěch obžalovaného napadal především to, že k tvrzení prvotního útoku ze strany poškozeného vůbec neodpovídají provedené důkazy. v souvislosti s tím konstatoval, že svědecké výpovědi nijak nepotvrzují zahájení útoku ze strany poškozeného a poukázal spíše na jejich účelové manipulování a vytrhávání soudem prvního stupně z celkového kontextu. Dále poukázal, že výšková převaha poškozeného nemůže hrát až tak velkou roli, neboť obžalovaný je sice menšího vzrůstu, ale jeho postava nepůsobí nijak křehce. Co se týká soudem posouzeného jednání osoby A v omluvitelné pohnutce, státní zástupce poukázal na to, že z úst samotného obžalovaného nikdy nic takového nezaznělo, a to ani v přípravném řízení ani v řízení před soudem. Soud tak podle státního zástupce použil

⁹¹ Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. 6. 2014, sp. zn. 1T 81/2014.

nadmíru extenzivní výklad části výpovědi obžalovaného týkající se jeho údajného velkého strachu. Státní zástupce nesouhlasí jak s novou právní kvalifikací, tak i se stanoveným trestem a navrhuje zrušení rozsudku soudu prvního stupně a jeho vrácení tomuto soudu k dalšímu projednání.

3.5. Řízení před odvolacím soudem

Krajský soud v Brně se zabýval podaným odvoláním a došel k několika závěrům. Co se týkalo zjištění skutkového stavu a dokazování před soudem prvního stupně, měl odvolací soud za to, že skutkový stav byl s ohledem na důkazní nouzi maximálně zjištěn a provedené dokazování také bylo dostačující. S hodnocením důkazů soudu prvního stupně se ztotožnil stejně jako s jeho postupem v souladu se zásadou *in dubio pro reo*. Odvolací soud se tedy s podanými námitkami státního zástupce v této části neztotožnil.

Při úvaze o druhu a výši trestu se však Krajský soud v Brně s názorem soudu prvního stupně rozcházel. Při celkovém pohledu na spáchaný skutek měl odvolací soud za to, že nebyly dostatečně zhodnoceny některé významné okolnosti a soud prvního stupně nesprávně přistoupil k ustanovením § 38 a § 39 TZ. Odvolací soud zdůraznil, že nelze některé okolnosti případu přehlédnout, a to kupříkladu to, že obžalovaný jednal v konečné fázi konfliktu surovým až bezcitným způsobem, následně mu byl stav poškozeného po činu lhostejný, neboť z místa činu odešel a nelze opomenout také fakt, že vzhledem k jednočinnému souběhu dvou trestných činů byl osobě A uložen trest úhrnný dle § 43 TZ. v této části bylo tedy odvolání státního zástupce posouzeno jako důvodné. Jak zdůraznil odvolací soud, podmínky pro podmíněné odložení výkonu trestu odnětí svobody dle § 81 TZ nebyly splněny ani přes projevenou lítost obžalovaného. Krajský soud v Brně tedy zrušil napadený rozsudek ve výroku o způsobu výkonu trestu odnětí svobody a učinil jasný závěr o přímém výkonu trestu odnětí svobody v délce trvání osmnácti měsíců a zařazení osoby A do věznice s ostrahou dle § 56 TZ.⁹²

3.6. Zhodnocení

Tento případ je dle mého názoru zajímavý nejen v tom, že soud zde připouští nutnou obranu proti předchozímu útoku především na základě uplatnění principu *in dubio pro reo*, nýbrž také v tom, že po podané obžalobě je zčistajasna soudem prvního stupně rozhodnuto o jednání obžalovaného v omluvitelném hnutí mysli. Pečlivě jsem celý spis případu prostudovala a musím přiznat, že mě tato právní kvalifikace soudu prvního stupně poměrně překvapila. V celém řízení před podáním obžaloby nepadla ze strany obviněného zmínka o jakémkoliv strachu či zmatku

⁹² Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. 5 To 281/2014.

při jeho jednání. Je zajímavé porovnání hrozícího trestu v případě, že by soud nepřipustil, že obžalovaný jednal na základě omluvitelné pohnutky a v případě, který nastal, tedy že soud tuto pohnutku připustil. Po posouzení skutku jako trestného činu těžkého ublížení na zdraví hrozil obžalovanému trest odnětí svobody v rozmezí tří až deseti let.⁹³ v případě trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky mohl být obžalovaný potrestán trestem odnětí svobody až na čtyři léta.⁹⁴ Samozřejmě tímto nechci nijak zpochybnit rozhodnutí obou soudů ani jejich možnost posouzení skutku a důkazů na základě zásady volného hodnocení důkazů.

Je obecně velmi obtížné pro orgány činné v trestním řízení posoudit, zda se jedná ze strany obžalovaného pouze o vytváření smyšlených variant volených na jeho obhajobu či skutečného jednání v astenickém afektu. Samotné dokazování, zda obránce opravdu jednal v rámci omluvitelného hnutí myslí je téměř nemožné. Žádný posudek z oboru zdravotnictví přesvědčivě nezhodnotí, v jakém stavu se nacházel obránce při svém jednání.⁹⁵

Tímto případem jsem především chtěla navázat na výše zmíněnou kapitolu týkající se rozboru podmínek nutné obrany. V ní totiž krom jiného uvádím, že v rámci komplexního hodnocení naplnění podmínek nutné obrany či překročení jejich mezí a následné právní kvalifikace daného jednání závisí z velké části na posouzení orgánu činného v trestním řízení, čímž je výše rozebraný případ důkazem.

⁹³ Dle § 145 odst. 1 trestního zákoníku

⁹⁴ Dle § 146a odst. 3 trestního zákoníku

⁹⁵ Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgiOMiQ>. Přednášející: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

4. Aktuální otázky nutné obrany

4.1. Otázka použití automatických obranných zařízení

V této podkapitole nastíním aktuální problematiku posledních let související s uplatněním nutné obrany. Jedná se o případy, kdy osoba obránce nemusí být vůbec přítomna útoku a i přesto bude orgány činnými v trestním řízení posuzovaná přiměřenost její obrany. Stane se tak v případě, že obránce se předem připraví na útok tím, že nainstaluje určité obranné zařízení, jehož hlavním účelem bude ochrana zájmů chráněných trestním zákonem před budoucím jednáním útočnicka. v právní teorii se tato situace označuje pojmem preventivní nutná obrana. Jako příklad automatických obranných zařízení je možné uvést různé druhy nástražných systémů, kupříkladu nalíčení pasti na zvíře za účelem chycení pachatele při krádeži v objektu.⁹⁶

V rámci této problematiky zpočátku vyvstávaly otázky týkající se přípustnosti preventivní nutné obrany. Trestní zákon totiž sám o sobě nic o možnosti či naopak nepřípustnosti instalace takových obranných zařízení nestanoví. Právní názory v soudních rozhodnutích se značně odlišovaly především v tom, zda zohledňovat k přípustnosti nutné obrany dobu instalace obranného zařízení⁹⁷ či až dobu jeho aktivace.⁹⁸ na základě těchto odlišností v rámci rozhodovací praxe tak přistoupilo trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR k vydání stanoviska k výkladu institutu nutné obrany při použití výše zmíněných obranných zařízení.⁹⁹ Zde bylo Nejvyšším soudem připuštěno, že klíčovým okamžikem pro posouzení přípustnosti obranného jednání v rámci institutu nutné obrany není instalace takového zařízení, nýbrž až jeho aktivace, tedy spuštění. Samozřejmě, pokud si obránce nelegálním způsobem kupříkladu obstará zbraň, kterou následně nainstaluje jako obranné zařízení, tak i kdyby po její aktivaci byla trestní odpovědnost obránce za způsobený následek vyloučena z důvodu posouzené přípustnosti nutné obrany, nevyloučí to trestní odpovědnost obránce za samotné obstarání si zbraně.¹⁰⁰

Z výše nastíněného vyplývá, že instalaci obranného zařízení pro budoucí užití lze považovat za přípustnou. K samotnému posuzování, zda se jednalo o nutnou obranu či ne dochází však až v okamžiku skutečného zásahu proti útočnickovi. v tuto chvíli pro přípustnost nutné obrany musí být splněny dvě základní podmínky, které byly mimochodem nastíněny již ve druhé kapitole této práce. První z nich je zohlednění časového hlediska útoku, neboť zařízení musí být spuštěno buď v případě útoku přímo hrozícího, nebo trvajících na zájem chráněný

⁹⁶ DOLENSKÝ, Adolf, NOVOTNÝ, František. Nutná obrana a automatická obranná zařízení. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 1, s. 8-10. Podobně též: NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu. Jak se smíme bránit?* Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2006. s. 55-64.

⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 6 Tdo 66/2007.

⁹⁸ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. 7 To 62/2006.

⁹⁹ Dle § 14 odst. 3 a § 21 odst. 1 a 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁰ Například TČ Nedovolené ozbrojování dle § 279 trestního zákoníku.

trestním zákonem. v opačném případě by se při předčasné nebo pozdní aktivaci takové obranné jednání posoudilo jako extenzivní exces z nutné obrany. Druhou podmínkou je pak také již dříve rozebíraná reakce na útok v podobě nikoli zcela zjevné nepřiměřenosti obrany vůči způsobu útoku. Při nedodržení této podmínky by se skutek posuzoval jako exces intenzivní. Jakmile budou obě podmínky naplněny, obranná reakce bude moci být považována za reakci v nutné obraně. Osoba, která zařízení nainstalovala tak nebude trestně odpovědná za následek způsobený útočníkovi. v případě, že by podmínky nutné obrany byly překročeny, se dovozuje trestní odpovědnost obránce zpravidla za trestné činy spáchané z nedbalosti.¹⁰¹

Zásadní negativní stránkou instalace automatických obranných zařízení je bezpochyby jejich možná účinnost vůči osobám, které vůbec útočníky nejsou. Především se může jednat o příslušníky bezpečnostních sborů, kteří za určitých podmínek mohou vniknout do objektu nebo třeba děti, kterým spadne při hře míč na cizí pozemek. Pro vyvarování se takového nedopatření je dobré označit objekt, ve kterém se nástražný systém nachází, kupříkladu informativní výstražnou cedulí či audio záznamem upozorňujícím na něj. Míra zavinění obránce se pak v případě excesu z nutné obrany může výrazně snížit.¹⁰²

V současnosti se objevují i názory, že by ohledně obrany pomocí automatických obranných zařízení mělo být přijato zvláštní ustanovení trestního zákona či alespoň doplněno to stávající. Děje se tak zejména z důvodu jejich mimořádné nebezpečnosti a možnosti ohrožení třetích osob. K těmto návrhům *de lege ferenda* se přikláněli na Konferenci zejména soudce Ústavního soudu pan prof. JUDr. Jan Musil, CSc. a pan prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.¹⁰³

4.2. Návrhy de lege ferenda

Úvah o tom, jak by se mohlo či mělo ustanovení týkající se institutu nutné obrany změnit nebo doplnit, je mnoho. v této podkapitole se však budu věnovat jen těm nejdiskutovanějším z poslední doby, o nichž se hovořilo na Konferenci k tomu určené. Jedním z návrhů, který obsahovala mimochodem také osnova nového trestního zákona zamítnutá roku 2006, bylo přijetí nového ustanovení pro obranné jednání v takzvaném astenickém afektu. Tedy jednání sice překračující meze nutné obrany, avšak při zohlednění mimořádného psychického stavu obránce

¹⁰¹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008.

¹⁰² DIVIŠOVÁ, Zuzana. *Automatická obranná zařízení, nástražné systémy a nutná obrana* [online]. epravo.cz, 17. září 2013. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/automaticka-obranna-zarizeni-nastrazne-systemy-a-nutna-obrana-92191.html>.

¹⁰³ Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgiOMiQ>. Přednášející: prof. JUDr. Jan Musil, CSc. a pan prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

stále vylučující protiprávnost.¹⁰⁴ Tyto mimořádné psychické stavy měly být vyjmenovány v trestním zákoníku a považoval se za ně především strach, zmatek či úlek. Proti takovému návrhu však dodnes směřují připomínky týkající se snadné zneužitelnosti z důvodu jejich obtížného dokazování, což bylo naznačeno také v rámci rozboru konkrétního případu ve třetí kapitole. K dalším výtkám této úpravy patří přílišný odklon od obecného vymezení institutu nutné obrany ke kasuistice, u které není nikdy možné pojmut všechny situace.¹⁰⁵

Mezi další úvahu *de lege ferenda* se v současnosti řadí varianta konkrétní nové úpravy týkající se dětí či osob nepříčetných v roli útočníků. Z názorů vyslovených v rámci Konference z úst soudce Ústavního soudu pana prof. JUDr. Jan Musila, CSc. je patrné, že souhlasí za určitých specifických okolností se speciální ochranou takového útočníka. Mezi tyto okolnosti řadí především velmi nízký věk útočníka a navrhuje pro obránce v takových případech minimálně dodržení podmínky subsidiarity. Naproti tomu paní prof. JUDr. Dagmar Císařová, DrSc. se domnívá, že u útočníků by se nemělo rozlišovat, zda mají dostatek věku či zda jednájí v nepříčetnosti, neboť jejich útok může být stejně závažný, ne-li závažnější než od dospělého příčetného jedince. Zde si dovoluji souhlasit s druhým zmíněným názorem, neboť se domnívám, že v případě útoku osob trestně neodpovědných postačí jako ochranné hledisko přihlídnutí k těmto okolnostem v rámci posuzování přiměřenosti nutné obrany orgány činnými v trestním řízení.

Dalším z návrhů *de lege ferenda* o kterém se debatovalo na půdě Senátu ČR, bylo konkrétnější zakotvení pojmu způsob útoku, který je užit v rámci definice nutné obrany v trestním zákoníku. Svůj právní názor na zmíněnou úvahu vyslovil pan prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. Domníval se především, že vyjmenováním alespoň základních hledisek posuzujících se v rámci pojmu způsob útoku by mohlo dojít ke zpřesnění úpravy posuzování přiměřenosti obranného jednání. Zároveň odkázal na úpravu nutné obrany ze sousedního Slovenska, kde toto rozšíření jejich trestní zákoník obsahuje.¹⁰⁶ Osobně se také domnívám, že zpřesnění zákonné definice způsobu útoku by nebylo na škodu, neboť jak jsem již zmínila výše, jeho výklad tvrzen soudní judikaturou je značně extenzivní.¹⁰⁷

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 272. Podobně též: CÍSAŘOVÁ, Dagmar. K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost. *Trestní právo*, 2000, č. 10, s. 9-11.

¹⁰⁵ Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgiOMiQ>. Přednášející: prof. JUDr. Jan Musil, CSc. a paní prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

¹⁰⁶ § 25 odst. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. trestný zákon v znení neskorších predpisov: „*Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná útoku, najmä ke jeho spôsobu, miestu a času, okolnostiam vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu.*“

¹⁰⁷ Blíže k pojmu „způsob útoku“ v kapitole 2.4.2. Současné pojetí přípustného obranného jednání.

Jako poslední návrh bych ráda pouze zmínila již problematiku probíranou v podkapitole 2.3.1. Útok zvířete. Zde se opětovně přikláním k názoru doc. JUDr. Eduarda Burdy PhD., a dalších odborníků, kteří se vyslovili pro nové zákonné vymezení útoku nepoštvaného zvířete jako útoku, proti kterému je možné užití nutné obrany.¹⁰⁸

Na závěr je nutné dodat, že v rámci Konference, jíž se účastnili jak odborníci z řad právních teoretiků tak právní praxe bylo více méně dosaženo shody o tom, že právní úprava institutu nutné obrany je relativně uspokojivá a dává poměrně velký prostor pro posuzování konkrétních případů a okolností s nimi souvisejících.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Argumentace a bližší informace v kapitole 2.3.1. Útok zvířete.

¹⁰⁹ DAVIDOVÁ, Eva. *V Senátu debatovali přední trestně-právní experti o úpravě nutné obrany (09. 09. 2014)* [online]. senat.cz, 9. září 2014. Dostupné na <http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1803>

Závěr

Tato diplomová práce byla soustředěna na jednu z hlavních okolností vylučujících protiprávnost, a to na nutnou obranu. Pokud jednání obránce splní zákonem stanovené požadavky, nebude považováno za protiprávní, naopak spíše za společensky prospěšné. Byť tedy bude útočnickovi způsobena kupříkladu újma na zdraví, postižení osoby obránce, který mu tuto újmu způsobil, se útočník nedovolá.

Nejprve jsem se snažila prozkoumat okolnosti vylučující protiprávnost v jejich obecné rovině a v rámci jejich výčtu a stručných shrnutí je zejména odlišit od institutu nutné obrany. Nutnou obranu jsem pojala komplexně od jejího přirozenoprávního zrodu, skrze konkrétní úpravy posledních desetiletí, až po současnou zákonnou dikci. v rámci nastíněného vývoje zákonného ustanovení od padesátých let dvacátého století do současnosti se dá konstatovat, že úprava nutné obrany, zejména jejich přípustných mezí, prošla zásadními změnami. Celkově z nich jasně vyplývá úmysl zákonodárce vždy o něco více popustit uzdu přípustným mezím obranného jednání, které nebude považováno za protiprávní. Meze nutné obrany prošly tedy poměrně extenzivním vývojem ovlivněným, dalo by se říci, především politickými názory jednotlivých historických období.

K tomu, aby obránce mohl užít nutnou obranu, je prvním důležitým předpokladem ze strany útočníka naplnění podstatných znaků útoku. Právní teorie i praxe se shodla na jeho základních atributech, mezi které patří zejména protiprávnost, ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem či nutné načasování obrany na dobu, kdy útok přímo hrozí nebo nejlépe trvá. Odborná veřejnost však dodnes nenalezla shodu v otázce, zda jednání útočníka musí být zaviněné či zda postačí jeho protiprávnost. Existuje mnoho odlišných názorů a značně se liší. Osobně se přikláním k výše vyřčenému názoru, že zaviněné jednání ze strany útočníka není potřeba, neboť pokud právní teorie dovozuje možnost útoku spáchaného kupříkladu osobou trestně neodpovědnou z důvodu nepřičetnosti, vylučovala by varianta nutnosti zavinění možnost pojetí jejího jednání za útok a tím i možnost užití nutné obrany.

V rámci osoby útočníka jsem se zaměřila na specifické situace jako je útok zvířete, útok ze strany úřední osoby, útok osoby trestně neodpovědné a útok více osob. Útok zvířete je osobitou kategorií, která opět vyvolává hojně diskuze. Obecně se má za to, že za útok lze brát pouze jednání poštvaného zvířete, neboť za útočníka je v takovém případě považován ten, kdo takové zvíře proti obránci poštvá. Obranné jednání je pak možné cílit jak proti zvířeti, tak proti osobě útočníka. Diskuze ale probíhá v rámci této problematiky spíše u otázky, zda i proti útoku nepoštvaného zvířete může být přípustná nutná obrana. Zde se přikláním k názoru odborníků, kteří tvrdí, že mnohdy může být útok nepoštvaného zvířete stejně nebezpečný, ne-li

ještě nebezpečnější, než útok zvířete poštvaného. Není proto důvod ho podřazovat pouze pod pojem nebezpečí, jež je zahrnut v definici krajní nouze, čímž omezuje jednání obránce podmínkou subsidiarity a proporcionality. Současný převládající názor právní teorie se k tomuto závěru ovšem prozatím nepřiklání.

Co se týká útoku úředních osob, jsou posuzovány jako běžné protiprávní útoky s výjimkou případů, kdy úřední osoba jedná v rámci své pravomoci a tedy nikoli protiprávně. v takové situaci je dovozováno určité privilegium těmto osobám ve formě omezení možnosti obranného jednání třetích osob, vůči kterým úřední osoba zasahuje. v rámci další specifické kategorie útočníků, kterými jsou trestně neodpovědné osoby, se v posledních letech právní teorie přiklonila postupně k názoru, že nezáleží na tom, zda je útočící osobou osoba z jakéhokoli důvodu trestně neodpovědná, neboť její jednání může být mnohem nebezpečnější než u jiných trestně odpovědných útočníků. Nedovozuje se tedy již nutnost zohlednění podmínky proporcionality a subsidiarity při obranném jednání namířeném vůči této osobě, jak tomu bylo ještě před pár lety. Při útoku více osob se mezi nejzásadnější otázky řadí především rozdělení rolí mezi útočníka a obránce. Pokud se však tyto role mezi osobami střídají a nelze v dané situaci rozeznat, kdo je útočníkem a kdo obráncem, užití nutné obrany se nejeví možným.

Meze nutné obrany prošly značným vývojem rozšiřujícím jejich výklad. Za současné právní úpravy je tedy možné proti útočníkovi užít v rámci nutné obrany i takové nepřiměřené jednání, které však nedosáhne až zákonného pojmu zcela zjevné nepřiměřenosti. Zkoumání těchto mezí je mnohdy pro orgány činné v trestním řízení velmi složité a náročné. Existuje mnoho faktorů, které by měly být zohledňovány při posuzování přípustnosti obranného jednání. Zákon, vzhledem ke svému obecnému pojetí, stanoví pouze základní podmínky, ale není schopen pojmut všechny rozličné životní situace, ve kterých může institut nutné obrany hrát roli. Výklad mezi nutné obrany tedy závisí na provedeném dokazování konkrétní kauzy a jeho hodnocení, následně především na osobě soudce a jeho zprostředkovaném vnímání popsané situace, či na předchozí rozhodovací praxi ve skutkově obdobných případech. Všechny tyto posuzované body vyplynuly také z analýzy konkrétního případu ve třetí kapitole mé práce. Zde sice, dle názoru soudů obou stupňů, došlo k překročení mezi nutné obrany. Soudy ale přihlédly k okolnostem, za kterých obránce jednal. I když protiprávnost vyloučena nebyla a trestní odpovědnost nastala, uložený trest byl přesto značně snížen, neboť skutek byl podřazen pod jednu z privilegovaných skutkových podstat zohledňující jednání obránce v omluvitelném hnutí mysli.

V závěru své práce jsem se zaměřila také na otázku instalace a aktivace automatických obranných zařízení sloužících k ochraně majetku obránce. Možnost instalace těchto zařízení

pro pozdější použití připustilo, na základě předchozích odlišných soudních rozhodnutí, stanovisko Nejvyššího soudu sjednocující výklad institutu nutné obrany v této otázce. Byť nejsem zastáncem kazuisticky volených zákonných ustanovení, zde se ztotožňuji s názorem týkajícím se nedostatečné zákonné úpravy této otázky, neboť se v současnosti jedná o čím dál rozšířenější způsob ochrany majetku a je potřeba mít pro tento specifický druh obrany jasně zákonem stanovená pravidla zvyšující míru právní jistoty.

Návrhů *de lege ferenda* je v případě nutné obrany nespočet. Vyplývá to, jak již bylo řečeno, především z velmi obecné úpravy tohoto institutu. Je nutné si uvědomit, že se jedná jen o jedno velmi stručné ustanovení trestního zákona, které celé problematice udává základní směr. Mohu zkonstatovat, že po detailnějším zkoumání tohoto institutu se jednoznačně nejedná o uzavřenou kapitolu, neboť neustále probíhají odborné diskuze týkající se nových problémů a otázek, které přináší praxe. Přesto, že výklad nutné obrany musí být v mnohých případech řešen skrze odbornou literaturu a soudní judikaturu, nenarazila jsem během psaní své práce na žádnou převratně podstatnou skutečnost, jejíž ozřejnění bych v rámci užitých zdrojů nenalezla. To však nic nemění na situaci, že pro laickou veřejnost může být pouze při přečtení textu zákona tato úprava značně nesrozumitelná. Tento problém je dle mého názoru možné řešit především apelem na média, která bohužel mnohdy nepřináší objektivní informace, z nichž by se občané České republiky mohli srozumitelně seznámit s bližším výkladem institutu nutné obrany. Mým cílem bylo shromáždit, ucelit a zhodnotit poznatky získané při studiu odborných publikací a judikatury soudů. Studium a detailní rozbor této problematiky mne osobně velice zaujal, získané poznatky doplněné o zkušenosti z praxe byly pro mě cenným přínosem a pevně věřím, že má práce obohatí také odbornou či laickou veřejnost.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

BURDA, Eduard. *Nutná obrana a další okolnosti vylučující protiprávnost' činu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 283 s.

DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Přehled judikatury: trestné činy proti životu a zdraví, nutná obrana*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. 386 s.

GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné. 3, Judikatura k obecné i zvláštní části*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 311 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s.

KANT, Immanuel. *Metaphysic der Sitten*. Hamburg: Felix Meiner, 1966. 378 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s.

KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 218 s.

NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu. Jak se máme bránit?* Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2006. 114 s.

NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s.

NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 583 s.

ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997 - 2005*. Praha: Linde, 2006. 239 s.

Komentáře:

FENYK, Jaroslav. HÁJEK, Roman. STRÍŽ, Igor. POLÁK, Přemysl. *Trestní zákoník a trestní řád průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl*. 1. vydání. Praha: Linde, 2010, 1317 s.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. vydání. Praha: Leges, 2014. 1246 s.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl. 2. vydání.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 923-1441.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník, Komentář, I. díl. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 397-439 (§ 28-32 trestního zákona).

Odborné články:

BURDA, Eduard. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 43-50.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost. *Trestní právo*, 2000, č. 10, s. 9-11.

COUFALOVÁ, Bronislava. Hmotněprávní instituty pro boj s organizovaným zločinem podle nového trestního zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 82-85.

DOLENSKÝ, Adolf, NOVOTNÝ, František. Nutná obrana a automatická obranná zařízení. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 1, s. 8-10.

DOLENSKÝ, Adolf. Nová koncepce nutné obrany. *Bulletin advokacie*, 1994, č. 1, s. 19-26.

KLAPAL, Vít. Svolení poškozeného jako okolnost vylučující protiprávnost. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 10, s. 259-267.

KOUCKÝ, Roman. K problematice nutné obrany: nutná obrana podle návrhu "nového trestního zákona". *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 12, s. 437-444.

KRÁLÍK, Michal. Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. *Právní rozhledy*, 2000, č. 1, s. 5-12.

KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 10, s. 49-55.

KUČERA, Pavel, RICHTER, Milan. Za vraždu králíka doživotí? *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 2-3.

KUCHTA, Josef. Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 2, s. 47-52.

KUCHTA, Josef. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost v návrhu kodifikace trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 6, s. 165-169.

LATA, Jan. Vývoj institutu nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. *Trestní právo*, 1999, č. 2, s. 20-23.

NÝVLTOVÁ, Iveta. Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 7, s. 204-206.

PURÝ, František. Souhrn aktuální judikatury- V. Nutná obrana v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 230-239.

TESCHLER, Eduard. K některým otázkám nutné obrany. *Trestní právo*, 1997, č. 10, s. 10-11.

Právní předpisy:

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jakou součástí Ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 30. 12. 1957

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 52/2009 Sb. účinném ke dni 1. 4. 2009

Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon v znení neskorších predpisov

Internetové zdroje:

DIVIŠOVÁ, Zuzana. *Automatická obranná zařízení, nástražné systémy a nutná obrana* [online]. epravo.cz, 17. září 2013. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/automaticka-obranna-zarizeni-nastrazne-systemy-a-nutna-obrana-92191.html>

KOLMAN, Petr. *K nutné obraně* [online]. epravo.cz, 2. července 2013. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/efocus/k-nutne-obrane-91741.html>

RAUOVÁ, Linda. *Nutná obrana- vždy aktuální, laikům však stále zaměřená* [online]. Juristic.cz, 24. listopadu 2003. Dostupné na <http://trestni.juristic.cz/481644/clanek/trest3.html>

ŠTANCL, Jirí. *Bojový sport (karate) jako přitěžující okolnost* [online]. Akstancl.cz, 4. Zář 2007. Dostupné na: <http://www.akstancl.cz/aktuality/29-bojovy-sport-karate-jako-pritezujici-okolnost.php>

DAVIDOVÁ, Eva. *v Senátu debatovali přední trestně-právní experti o úpravě nutné obrany* [online]. senat.cz, 9. září 2014. Dostupné na <http://www.senat.cz/zpravodajstvi/zprava.php?id=1803>

Nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe, 9. 9. 2014. [audiozáznam online]. Konference pořádaná Senátním Ústavně-právním výborem. Praha: Senát ČR. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=NupoKgjOMiQ>

Judikatura:

Rozsudok Najvyššieho súdu SSR z 29. júna 1978 sp. zn. 4 Tz 40/78

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2001, sp. zn. 4 Tz 284/2001

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 1996, sp. zn. 4 To 360/96

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2002 II. ÚS 317/01

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1990, sp. zn. 11 To 27/90

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 8 Tdo 1208/2013

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR ze dne 24. 3. 1987, sp. zn. 7 Tz 15/87

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR z 18. 1. 1980 sp. zn. 6 Tz 70/79

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 23. února 1960, sp. zn. 5 Tz 10/60

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1400/2014

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 12. 1994, sp. zn. 7 To 202/94

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 3 Tdo 840/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. 2. 2013, sp. zn. 9 To 432/2012

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2005, sp. zn. IV. ÚS 433/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 938/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. září 1969 sp. zn. 7 Tz 67/69

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008

Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 24. 6. 2014, sp. zn. 1T 81/2014

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. 5 To 281/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 6 Tdo 66/2007

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. 7 To 62/2006

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na okolnosti vylučující protiprávnost, jejich vzájemné odlišnosti se speciálním důrazem na nutnou obranu. Nutná obrana je institut upravený v § 29 trestního zákoníku. Jejím hlavním účelem je především ochrana osoby obránce před trestní odpovědností za následek způsobený útočníkovi v rámci obranného jednání. Zcela zásadní myšlenkou je tedy vyloučení protiprávnosti jednání obránce ve specifických případech z důvodu jeho chybějící společenské škodlivosti.

První kapitola se zabývá rozdělením okolností vylučujících protiprávnost i jejich vzájemnými zásadními rozdíly a ústavně-právním zakotvením. Zároveň se již zaměřuje na historický vývoj institutu nutné obrany od samého počátku lidské existence a následně i jeho současnou podobu z filosoficko-právního hlediska. Druhá kapitola je věnována již plně nutné obraně a jednotlivým jejím znakům, které je potřeba pro splnění podmínek vyloučení protiprávnosti naplnit. Ve třetí kapitole je zpracována konkrétní kauza navazující na institut nutné obrany. Tento případ byl poskytnut ze strany Městského státního zastupitelství v Brně. v rozboru daného případu soudy jak prvního tak druhého stupně shledaly překročení mezí nutné obrany v podobě extenzivního excesu. Poslední kapitola nejprve shrnuje problematiku instalací a aktivací automatických obranných systémů a především rozebírá soudní judikaturu týkající se daného tématu. Následně se také pozastavuje nad účelností ustanovení § 29 trestního zákona a rozebírá nejčastěji diskutované úvahy *de lege ferenda*.

Abstract

This thesis is focused on circumstances excluding illegality, their mutual differences with special attention to necessary defense. Necessary defense is an institute regulated in the § 29 of Criminal Code. Its main purpose is protection of the defending person against criminal liability as a result of the act of defense caused by the attacker. The fundamental idea is exclusion of illegality of the defender's behavior in particular cases because of missing social harmfulness.

The first chapter deals with distinguishing circumstances which exclude illegality as well as their major differences including specification of their integration into constitutional law. It is also focused on historical evolution of the necessary defense institute from the very beginning of human existence to the current form from the philosophy-law point of view. The second chapter fully describes necessary defense and its individual attributes which are essential to meet conditions and requirements so that illegality can be excluded. The third chapter analyzes the particular criminal case related to the institute of necessary defense. This case was provided by the public prosecutor in Brno. Both courts of the first and the second instance deciding on this case found exceeding limits of necessary defense in the form of extensive excess. The last chapter summarizes the topic of integration and activation of automatic defending systems and mainly depicts the case-law of the court related to this topic. The end of the thesis deals not only with the § 29 of Criminal Code and its usefulness but also its possible changes which are discussed in detail.

Seznam klíčových slov

Okolnost vylučující protiprávnost, nutná obrana, krajní nouze, svolení poškozeného, přípustné riziko, oprávněné použití zbraně, trestný čin, protiprávnost, automatická obranná zařízení, trestní odpovědnost

Key words

Circumstance excluding illegality, necessary defense, extreme emergency, consent of the injured person, acceptable risk, legal use of weapon, crime, illegality, automatic defiance instruments, criminal liability